

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนา มีความหมาย ความสำคัญและคุณค่าต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ มุ่งอบรมสั่งสอนประชาชนให้เป็นคนดีมีศีลธรรมและอยู่กันด้วยความสุข มีความเมตตากรุณา ช่วยเหลือเกื้อกูลกันฉันญาติมิตร เป็นตัวการที่ทำให้มนุษย์มีสติปัญญา เข้าใจกฎเกณฑ์และขบวนการแห่งธรรมชาติ สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับกฎเกณฑ์และขบวนการแห่งธรรมชาตินั้นได้และในขณะเดียวกันจะสอนให้เลิกเพิกปฏิบัติในเฉพาะสิ่งที่ติงามและถูกต้อง ปล่อยวางหรือละเว้นสิ่งที่จะนำทุกข์ภัยมาให้แก่ตน เป็นที่พึงทางใจ ช่วยให้มีความหลักที่ถูกต้องทำให้ชีวิตมีความหมายและความหวัง พระพุทธศาสนาเป็นแหล่งกำเนิดวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมที่ติงามของสังคม เป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดเสถียรภาพความสงบสุขในสังคม และเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ทำให้มนุษย์เป็นสังคมมีชีวิตที่ประเสริฐกว่าสังคมมีชีวิตอื่นทั้งหลายในโลกนี้ ทั้งนี้เพื่อความสงบสุขของบุคคลและสังคม^๑

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๓๖ พระพุทธศาสนาเข้าสู่ดินแดนประเทศไทย ดินแดนที่เรียกว่าสุวรรณภูมิ^๒ นำโดยพระโสมพะและพระอุตรระ พระเถระชาวอินเดียเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาจนเจริญรุ่งเรืองมาตามลำดับ นับถึงปัจจุบันมีเวลายาวนานถึง ๒,๒๒๐ ปี แสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา นัยว่าความเจริญรุ่งเรืองเกิดจากพระสงฆ์ศาสนทายาทที่มีความรู้ความสามารถ รู้หลักพระธรรมวินัยคำสอนของพระพุทธศาสนาตลอดจนคุณสมบัติอื่นๆ มีอาจารย์ศิลาจารย์วัตร ที่สามารถโน้มน้าวจูงใจคนให้เกิดความเลื่อมใส ความเชื่อ ความศรัทธา และสัจธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นการทำหน้าที่ของศาสนทายาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่เป็นเรื่องสำคัญสำหรับชาวพุทธ แต่เมื่อเวลาล่วงเลยมาถึงยุคแห่งข้อมูลข่าวสาร ยุคโลกาภิวัตน์ ยุคของสังคมแห่งการสื่อสาร ยุคของการเปลี่ยนแปลง สิ่งที่น่าเป็นห่วงในปัจจุบัน คือ วิกฤตของพระพุทธศาสนาในด้านศาสนทายาท หลายท่านอาจมองไม่เห็นวิกฤตเพราะยังมีกุลบุตรบวชในพระพุทธศาสนาปีละหลายแสนรูปและคนไทยส่วนใหญ่ก็ยังได้รับการรับรองว่านับถือพระพุทธศาสนาตามเอกสารในทะเบียนราษฎร วัดวาอารามดูยังเจริญมั่นคงและรุ่งเรืองอยู่ แต่ถ้ามองให้ลึกลงไปกว่าปรากฏการณ์ผิวเผินที่

^๑ วิเชียร ขาบุตรบุณชกร, **พุทธศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๕), หน้า ๒.

^๒ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๖.

เห็นภายนอกเช่นนี้ก็แทบจะกล่าวได้ว่าพุทธธรรมเป็นส่วนเกินของวิถีชีวิตของคนพุทธไทยและสังคมไทยเพราะลัทธิวิทยาศาสตร์นิยมเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคมมากขึ้น^๓ อันมีผลต่อการดำรงตนของศาสนทายาทโดยเฉพาะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ความรู้ความสามารถของศาสนทายาทยังมีจุดอ่อน จุดหวั่นไหวอยู่มากในสภาวะการณ์ของสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน นับว่าเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงวิกฤตหรือภัยเงียบสำหรับพระพุทธศาสนาอันเนื่องจากการขาดคุณลักษณะที่เหมาะสมกับการเป็นศาสนทายาท การขาดความรู้ในหลักธรรมคำสอน ขาดวินัย ขาดการเอาใจใส่ให้ความสำคัญในเรื่องวัตรปฏิบัติ อันเป็นต้นเหตุในการที่จะสร้างความเชื่อ ความศรัทธา กอปรกับในปัจจุบันจำนวนของศาสนทายาทกำลังลดระดับลงอย่างมากทั้งยังขาดการปรีชาปฏิบัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธและการเผยแผ่ด้วยแล้วยิ่งทำให้ศาสนทายาทมีความอ่อนแอ จากสถิติการลดลงของจำนวน ศาสนทายาทเมื่อปี ๒๕๔๕ มีผู้นับถือพระพุทธศาสนาถึงร้อยละ ๙๕ แต่ในปี ๒๕๕๔ มีจำนวนผู้นับถือพระพุทธศาสนาลดลงเหลือร้อยละ ๙๔ นอกจากจะสูญเสียกำลังศาสนทายาทแล้วยังส่งผลให้พระพุทธศาสนามีแนวโน้มไปในทางที่ถูกลดความเชื่อถือศรัทธาลงไปด้วย

สามเณร เป็นคำไทยที่มาจากภาษาบาลี ตามหลักบาลีไวยากรณ์ว่า สมณสส อปจํ สามเณโร^๔ แปลว่า เหล่ากอแห่งสมณะ ชื่อว่าสามเณร ซึ่งเป็นผู้สืบเชื้อสายของพระภิกษุ ในกรณีที่พระภิกษุนั้นลาสิกขาหรือมรณภาพไป สามเณรก็จะทำหน้าที่หลักสำคัญในการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา สามเณรถือว่าเป็นบรรพชิตในพุทธศาสนา ถือสิกขาบท ๑๐ และกิจวัตรบางอย่าง^๕ พระพุทธองค์ทรงกำหนดฐานะในทางพระพุทธศาสนาไว้ ๒ ประการ คือ คันถฐานะและวิปัสสนาฐานะ ๑) คันถฐานะ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมภาคทฤษฎี การท่องบ่นสาธยายตำรา คัมภีร์ พระสัทธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในปัจจุบันสถาบันการคณะสงฆ์จัดให้มีการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณร คือ พระปริยัติธรรมแผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา^๖ ๒) วิปัสสนาฐานะ ได้แก่ การศึกษาศาสนาภาคปฏิบัติ ฝึกหัดขัดเกลากิเลสให้จิตใจเข้าถึงความบริสุทธิ์

^๓ พระไพศาล วิสาโล, **พุทธศาสนาไทยในอนาคต แนวโน้มและทางออกจากวิกฤต**, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์, ๒๕๔๖), คำนำ.

^๔ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), **ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสื่อตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙.

^๕ พันตรี ป. หลงสมบูรณ์, **พจนานุกรมมจร-ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธรรมสาร จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๗๓๖.

^๖ สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (เจริญ สุวฑฺฒโน), **รายงานผลการดำเนินงาน กองทุนปลูกรากแก้วศาสนทายาท**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมการพิมพ์, ๑๕๔๗), หน้า ๗.

^๗ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **แผนแม่บทการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๕๔-๒๕๕๙**, หน้า ๕๒.

หลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง การนำความรู้ไปปฏิบัติจนเกิดปัญญา เวลานี้ฐานะพระพุทธศาสนาทั้ง ๒ เสื่อมไปมาก แม้ว่าคตินิถุระ การศึกษาเล่าเรียนมีมากจริง แต่ว่าการศึกษาเล่าเรียนส่วนมากไม่ตรงไปตามพุทธประสงค์ เพราะไม่ได้เป็นไปเพื่อขัดเกลากิเลส เพื่อความมกน้อย เพื่อความสํารอกออกซึ่งกามคุณทั้งหลาย แต่กลับเป็นไปเพื่อพอกพูน ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข ทั้งนี้ วิชาที่ศึกษาเล่าเรียนจะเกิดประโยชน์ก็อยู่ที่จรรยา คือ ความประพฤติ ปฏิบัติ^๘ ศาสนทายาททุกบุตรผู้มีศรัทธาเมื่อบวชเข้ามาครองเพศบรรพชิตพึงเป็นผู้มีความระมัดระวังสํารวม สงบเสงี่ยมและมีมารยาทอันงดงามเป็นที่ตั้งแต่งความเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้ได้พบเห็น^๙ ทั้งพระพุทธศาสนาจะดำรงคงอยู่ได้ยังยืนต้องมืองค์ประกอบหลักอยู่ ๕ องค์ประกอบด้วยกัน คือ ศาสดา ศาสนธรรม ศาสนสถาน ศาสนพิธี และ ศาสนทายาทสำหรับศาสนทายาทจัดเป็น ๒ ประเภท คือ ๑) พระสงฆ์ศาสนทายาท โดยทั่วไปเรามักนึกถึงพระภิกษุสงฆ์และสามเณร และ ๒) ศาสนทายาทที่เป็นพุทธบริษัทประเภทอื่น คือ อุบาสก อุบาสิกา^{๑๐} ในที่นี้จะกล่าวถึงศาสนทายาทที่เป็นบรรพชิต คือ สามเณรผู้สืบต่อที่จะเป็นพระภิกษุในภายหน้า ถ้าหากศาสนทายาทขาดคุณลักษณะอันพึงประสงค์และความรู้ ไม่ว่าจะเป็นความรู้ทางธรรม ความรู้ทางโลก การเผยแผ่ที่มีประสิทธิภาพ การปฏิบัติภาวนา ย่อมเห็นจุดหมายปลายทางของความเสื่อม ความถดถอยในพระพุทธศาสนา นำมาซึ่งความเสื่อมศรัทธา การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาก็มีแต่จะสั้นลงไปตามลำดับเพราะศาสนทายาทไม่ได้รับการพัฒนา

จากพุทธพจน์ที่ว่า จรธ ภิกขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมปาย อตถายหิตาย สุขาย เทว มนุสฺसानํ เทเสถ ธมฺมํ อาทิกุลยาณํ มชฺเฌกกุลยาณํ ปรีโยสานกกุลยาณํ สาทถํ สพฺพยฺชนํ เกวลปรีปฺพณํ ปรีสุทฺธํ พุรหมจฺริยํ ปกาเสถ^{๑๑} แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์และความสุขแก่คนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ จงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์โดยสิ้นเชิง แสดงให้เห็นว่าจากหลักการประกาศพระพุทธศาสนาของพระพุทธองค์เพื่อให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่อย่างยั่งยืนจึงเห็นว่าศาสนทายาทมีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาอย่างเร่งด่วนและมีคุณภาพ เพื่อช่วยให้การสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน เพื่อพัฒนาพุทธศาสนิกชนให้สามารถครองตน ครองคน ครอง

^๘ พระครูภาวนาโพธิคุณ(สมชาย กนตสีโล), วิปัสสนาทางสายเอก, (ขอนแก่น : บริษัท เพ็ญพรินตึง จำกัด, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

^๙ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, พระวินัยและข้อปฏิบัติสำหรับพระภิกษุสามเณร, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๑), หน้า ๕๗.

^{๑๐} ชาญณรงค์ บุญหนุน, พระสงฆ์ไทยในอนาคต, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑), หน้า ๗๖.

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

งาน สามารถใช้ชีวิตอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นในสังคมอย่างมีปกติสุข ดังมีในพระไตรปิฎกว่า มนุสสุตฺตํ สมพุทฺธํ อตฺตทนต์ สมหิตฺตํ...เทวาปิ นมสฺสนติ^{๑๒} แปลว่า พระพุทธเจ้า แม้จะเป็นมนุษย์ แต่เป็นผู้ที่ได้ฝึกฝนพัฒนาตนแล้ว แม้เทพเจ้าทั้งหลาย (ไม่ว่าชั้นเทพหรือชั้นพรหม) ก็น้อมนมัสการและพระองค์ได้พัฒนาผู้อื่นให้รู้ตามไปด้วย เป็นการเริ่มต้นของการพัฒนามนุษย์ของพระพุทธองค์ ศาสนทายาทรุ่นที่ผ่านมามีโดยมากบวชมาตั้งแต่เป็นเณร เพราะว่าการที่จะรู้หลักพระศาสนาและรักษาพระศาสนาได้ต้องอาศัยการศึกษายาวนาน เรียนกันมาตั้งแต่เป็นสามเณร อายุ ๑๒-๑๓-๑๔-๑๕ ปี ปัจจุบันพระพุทธศาสนากำลังตกลำบาก คือไม่มีผู้จะบวชสามเณรต้องเอาใจใส่ให้การศึกษาจึงจะได้ศาสนทายาท เมื่อไม่มีผู้บวชสามเณรก็ไม่มีการศึกษาเล่าเรียนคนที่เริ่มต้นด้วยบวชเป็นพระแล้วเรียนนั้นมีจำนวนน้อยการศึกษาปริยัติธรรมจึงเสื่อมโทรมลง ศาสนทายาทก็ขาดแคลนจึงเป็นเรื่องที่จะต้องเอาจริงจัง การปฏิรูปการศึกษาให้เอื้อแก่พระศาสนาให้มีการบวชสามเณรเพื่อเล่าเรียน การบวชศาสนทายาทเข้ามาเป็นสมาชิกใหม่ของคณะสงฆ์ในปัจจุบันจะเห็นว่ามียุคกลุ่มบวชระยะสั้นกับกลุ่มบวชระยะยาว พระภิกษุถือว่าเป็นศาสนทายาทโดยตรง ส่วนสามเณรนั้นถือว่าเป็นศาสนทายาทโดยอ้อม และต่อไปสามเณรก็ต้องเป็นพระสงฆ์ การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นช่องทางที่ผู้บวชเป็นสามเณรมุ่งหวังสำหรับการพัฒนาชีวิตทางสังคม กลุ่มสามเณรที่ดี กลุ่มพระภิกษุสงฆ์ที่บวชเข้ามาด้วยจุดมุ่งหมายต่างๆ ก็ดี จะมีบางรูปที่พึงพอใจกับชีวิตทางศาสนาและอาจจะอยู่ตลอดไปในระยะยาวจนกลายเป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ปัจจุบันการพัฒนาศาสนทายาทของสถาบันสงฆ์ไม่มีระบบที่ชัดเจนหรือไม่มีหลักประกันความเสี่ยงตามแนวคิดสมัยใหม่^{๑๓} แม้มีความประสงค์จะให้พระภิกษุสามเณรรุ่นใหม่บวชสืบทอดอายุพระพุทธศาสนา แต่ก็ไม่มีขั้นตอนการคัดกรองบุคคลที่เหมาะสม ไม่มีการอุดหนุนเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ ไม่มีนโยบายการสร้างบุคลากรที่จะทำให้พระภิกษุสามเณรรุ่นใหม่รู้สึกว่าเป็นผลผลิตของสถาบันสงฆ์อย่างแท้จริง^{๑๔} สัญญาณอันตรายอีกอย่างหนึ่งหากพิจารณาด้วยความเป็นจริงแล้วจะเห็นว่าชาวพุทธปัจจุบันรวมถึงพระภิกษุสามเณรกำลังดำเนินปฏิบัติไปในทางเชื่อในสิ่งที่เหลวไหลภายนอกไม่เชื่อกรรม ทั้งที่ประกาศตนอยู่ตลอดเวลาว่า พุทธฺ์ สรรณํ คจฺฉามิ, ธมฺมํ สรรณํ คจฺฉามิ, สงฺฆํ สรรณํ คจฺฉามิ^{๑๕} ข้าพเจ้าขอถือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ว่าเป็นสรณะ ที่ระลึก ที่พึ่ง แต่ขณะเดียวกันก็น่าใจหายเพราะแทนที่จะเลือกถือหลักธรรมนิยม กลับ

^{๑๒} ชุ.เถร.(ไทย) ๒๖/๖๘๙-๖๙๐/๔๕๗.

^{๑๓} ชาญณรงค์ บุญหนุน, พระสงฆ์ไทยในอนาคต, หน้า ๗๗.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), กัณฑ์แห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย, หน้า ๗๒.

^{๑๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๔/๔๒.

เลือกถือหลักวัตถุนิยม^{๑๖} เป็นที่ตั้ง ทำให้เห็นทางแห่งความเสื่อมในพระพุทธศาสนาที่เริ่มคืบคลานใกล้เข้ามาทุกขณะเพราะเหตุข้างต้น

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาของผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบาน ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาจำเป็นต้องศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติให้เป็นผู้รู้ผู้ตื่นผู้เบิกบานเช่นเดียวกันเพราะพระพุทธศาสนาสอนให้พัฒนาตนเองเป็นเบื้องต้นแล้วจึงพัฒนาผู้อื่นต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)^{๑๗} เน้นการพัฒนาองค์กรที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาคนเป็นปัจจัยที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)^{๑๘} ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคนไว้ในข้อที่ ๑ คือ การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ เน้นคนให้มีคุณธรรมนำความรู้เพื่อคุ้มครองตนเองให้มีการพัฒนาจิตใจควบคู่กับการเรียนรู้ของคนทุกกลุ่มทุกวัยตลอดชีวิต

ด้านการศึกษา ในความหมายของพระพุทธศาสนานั้น หมายถึง กระบวนการฝึกฝนอบรมสั่งสอนซึ่งเน้นในเรื่องที่จะสอนให้บุคคลเป็นผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยวิชาและจรณะ หรือเน้นสอนให้เป็นผู้มีความรู้ดีและมีความประพฤติดี คือเป็นทั้งคนดีและคนเก่ง มิได้สอนให้เป็นคนดีแต่ใจ หรือเป็นคนเก่งและโกง การศึกษาตามนัยของพระพุทธศาสนาจึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาชีวิต โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเอง แล้วจึงพัฒนาสังคม ประเทศชาติ และโลกในที่สุด ด้วยเหตุนี้เอง พระพุทธศาสนาจึงได้ชื่อว่า เป็นศาสตร์แห่งการศึกษาอย่างแท้จริง^{๑๙}

การศึกษามีความสำคัญต่อการพัฒนาคนในประเทศให้เป็นพลเมืองดีและมีความสามารถในการดำรงตนและประกอบสัมมาชีพ เพื่อความมั่นคงแก่ตน แก่สังคมและแก่ประเทศชาติ หากการจัดการศึกษาไม่มีคุณภาพ การพัฒนาคนก็ย่อมไม่มีคุณภาพไปด้วย ดังพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้พระราชทานแก่คณะครูและนักเรียนที่ได้รับรางวัลพระราชทาน ณ ศาลาดุสิดาลัย วันจันทร์ที่ ๒๗ กรกฎาคม ๒๕๒๔ ความว่า “การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติและคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้ครบถ้วนพอดีเหมาะแก่กับทุกๆ ด้าน

^{๑๖} พระครูวิจิตรธรรมโกศล (ชัยวัฒน์ ธรรมวฑฺฒโน), **ทิศทางชาวพุทธ**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เสียงเสียง), หน้า ๒๐-๒๑. (แจกเป็นธรรมทาน)

^{๑๗} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๔๕), **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙)**, หน้า ๖. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๑๘} สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (๒๕๕๐), **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐ (พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔)**, หน้า ๑๒. (สรุปสาระสำคัญ)

^{๑๙} <http://www.pm.ac.th/jk/lesson1/index.html>. [๑๘ กันยายน ๒๕๕๔]

สังคมและพลเมืองก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด”^{๒๐}

รัฐบาลธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มาตรา ๔๓ ระบุไว้ว่าบุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย และในการจัดการศึกษา นอกจากนี้ มาตรา ๘๑ ระบุไว้ว่า รัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้มีความรู้คู่คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมสร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข^{๒๑} และรัฐบาลธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ กำหนดไว้ว่าพระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นพุทธมามกะและทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก แสดงให้เห็นถึงความรุ่งเรืองความหนักแน่นในพระพุทธศาสนาที่จะดำรงคงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป

มหาเถรสมาคมได้กำหนดนโยบายและแผนแม่บทด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สนับสนุน ส่งเสริมบุคลากรให้มีความรู้ ความสามารถ ทักษะ อุดมการณ์และวิธีการในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปอบรมสั่งสอนประชาชนให้นำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการประกอบสัมมาอาชีพ ดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข และมีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์การภาครัฐที่สนองงานคณะสงฆ์ เป็นองค์กรหลักในการขับเคลื่อนพระพุทธศาสนาให้มีความมั่นคงยั่งยืนและสังคมมีความสุขด้วยหลักพุทธธรรม คอยให้การส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาสงฆ์ ผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม ในท่ามกลางยุคโลกาภิวัตน์ซึ่งมาพร้อมกับกระแสของลัทธิวัตถุนิยมและลัทธิบริโภคนิยมอย่างสมบูรณ์แบบ^{๒๒} ถือว่าเป็นโอกาสอันสำคัญที่จะอำนวยผลให้มีการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙) ได้ประเมินสถานการณ์ที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศในด้านสังคมว่าสังคมไทยกำลังเผชิญวิกฤติความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมและจริยธรรมและมีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วผ่านกระแสโลกาภิวัตน์และโลกไซเบอร์ทำให้คนไทยมุ่งแสวงหาความสุขและสร้าง

^{๒๐} จรวยพร ธรณินทร์, *ก้าวต่อไปของการปฏิรูปการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ม.ป.ท. ๒๕๕๔).

หน้า ๑.

^{๒๑} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, *หลักการจัดอนุบาลศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : ศรีเมืองการพิมพ์, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^{๒๒} มานพ นักการเรียน, *พระพุทธศาสนากับโลกปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๕๒.

อัตลักษณ์ส่วนตัวผ่านเครือข่ายสังคมออนไลน์ เกิดเป็นวัฒนธรรมย่อยร่วมสมัยที่หลากหลายในรูปแบบการรวมกลุ่มของบุคคลที่สนใจเรื่องเดียวกัน โดยวัฒนธรรมที่บ่งบอกความเป็นไทยไม่สามารถแสดงบทบาทที่ชัดเจน ขณะเดียวกันสังคมไทยก็เผชิญกับความเสื่อมถอยด้านคุณธรรมจริยธรรมซึ่งสะท้อนได้จากคนในสังคมมีความถนัดในการใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหามากขึ้น ทั้งปัญหาคอรั้มการแย่งชิงทรัพยากรระหว่างชุมชน และความคิดเห็นแตกต่างทางการเมือง ขณะที่กระบวนการยุติธรรมแก้ไขปัญหาได้ไม่เต็มที่ การส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนได้บรรพชาอุปสมบทพระภิกษุสามเณร และบวชศีลจารณียังเป็นการสนองตามนโยบายรัฐบาลที่ได้กำหนดนโยบายหลักในการพัฒนาประเทศในด้านศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม การร่วมเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์^{๒๓}

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงดำริวิธีเรียนพระธรรมวินัยในภาษาไทยสำหรับสอนพระภิกษุสามเณรเป็นครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๕ และต่อมาได้ทรงกำหนดหลักสูตรนักระรมให้พระภิกษุสามเณรได้เรียนพระพุทธศาสนาในด้านหลักธรรม พุทธประวัติ พระวินัย และการหัดแต่งแก้กระทู้ธรรมและคิหิปฏิบัติเข้ามาในส่วนของธรรมวิภาค เพื่อให้เป็นประโยชน์ในการครองชีวิตฆราวาส เมื่อหากภิกษุสามเณรมีความจำเป็นต้องลาสิกขาบท โดยมหาเถรสมาคมได้มอบหมายให้แม่กองธรรมสนามหลวงเป็นผู้บริหารจัดการ สำหรับการจัดการเรียนการสอนพระปริยัติธรรม ให้เป็นอำนาจหน้าที่โดยตรงของเจ้าสำนักเรียน เจ้าสำนักศาสนศึกษา เจ้าอาวาสที่จะดำเนินการให้ภิกษุสามเณรได้รับการศึกษา พร้อมทั้งจัดหาสถานที่เรียน สื่อ อุปกรณ์การเรียน ตลอดจนงบประมาณค่าใช้จ่ายที่จำเป็น^{๒๔}

การศึกษาไทยในปัจจุบัน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ เน้นการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และต้องจัดการเรียนการสอนอย่างผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชาการศึกษา^{๒๕}

^{๒๓} กรมการศาสนา, “เรื่องเล่าทั่วทิศ”, วารสารสายตรงศาสนา, ปีที่ ๑๐, ฉบับที่ ๔, (เมษายน-พฤษภาคม ๒๕๕๖), : ๑๒-๑๓ .

^{๒๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, เอกสารประกอบการอบรมเข้มครูสอนปริยัติธรรมแผนกธรรม, ๒๕๕๕, หน้า ๔. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๒๕} พระมหาสุรศักดิ์ สุรสโก (โพธิ์เงิน), “ความคาดหวังเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของผู้ปกครองนักเรียน โรงเรียนนันทบุรีพิทยาคม จังหวัดนนทบุรี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๖.

ดังนั้น เพื่อเป็นการศึกษารูปแบบการพัฒนาให้ศาสนทายาทที่เป็นสามเณรได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนในทางที่เหมาะสมตามหลักพระธรรมวินัย ได้รับการพัฒนาจิต พัฒนาปัญญาและพัฒนาสังคม ได้รับการอบรมบ่มนิสัยตามครรลองแห่งพระพุทธศาสนา นำองค์ความรู้ไปพัฒนาพุทธศาสนิกชนและตลอดจนเป็นผู้ที่มีจิตอาสาในการพัฒนาชีวิตและสังคม มีจิตสาธารณะในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สร้างความเคารพ เลื่อมใส ศรัทธาต่อพุทธบริษัทและศาสนิกชนอื่นที่พบเห็นพร้อมที่จะอยู่ในสมณเพศอย่างยั่งยืนภายใต้ร่มเงาบรรพชิตพระพุทธศาสนาและสืบทอดอายุพระพุทธศาสนาได้อย่างมีคุณภาพ ดังพุทธพจน์ที่ได้กล่าวไว้ในเบื้องต้น จึงได้ศึกษาวิจัยเรื่องนี้ขึ้น แล้วจะนำผลจากการศึกษาไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษารูปแบบการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

๑.๓ ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร(Documentary Research) ผู้วิจัยมีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาศึกษาสภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น แนวคิด และหลักการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา และศึกษารูปแบบในการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา เพื่อนำผลจากการศึกษาไปใช้เป็นรูปแบบในการพัฒนาศาสนทายาทต่อไป โดยจำแนกขอบเขตการศึกษาออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑.๓.๑ ขอบเขตด้านเอกสาร

การศึกษาวิจัยเป็นการศึกษาเอกสาร โดยศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิจากพระไตรปิฎก ฉบับภาษาไทย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๓๙ เป็นหลัก และข้อมูลชั้นทุติยภูมิที่เป็นวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาในหนังสือวิชาการ เอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เอกสารเกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ การพัฒนาชีวิตและสังคม การจัดการศึกษาสงฆ์ ระเบียบ กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา จากนั้นจึงนำข้อมูลมาเรียบเรียง

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ได้กำหนดเนื้อหาของการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๑) การพัฒนาศาสนทายาทในฐานะที่เป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนา
- ๒) สภาพการพัฒนาศาสนทายาทด้านการจัดการศึกษาแผนกต่างๆของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น
- ๓) การพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา การศึกษาทางโลกและการศึกษาแนวทางตามหลักการศึกษาเชิงพุทธ มีพระธรรมและพระวินัย หลักแห่งชีวิตที่พึงพึงตนเองได้ การรู้เท่าทันสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ และการยึดมั่นต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในเรื่องรูปแบบการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์มี ๒ กลุ่ม คือ

- ๑) พระสงฆ์ที่ดำรงตำแหน่งทางการปกครองในระดับต่างๆ ตั้งแต่เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าอาวาส ผู้บริหารโรงเรียน สำนักศาสนศึกษา และสำนักเรียน
- ๒) พุทธศาสนิกชน(คฤหัสถ์) ประกอบด้วย รองผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ปกครองประชาชน

๑.๔ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๔.๑ สภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น
- ๑.๔.๒ แนวคิดและหลักการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา
- ๑.๔.๓ รูปแบบการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

คณะสงฆ์ หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่ได้รับการบรรพชาอุปสมบทจากพระอุปัชฌาย์ตาม พ.ร.บ. คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ไม่ว่าจะปฏิบัติศาสนกิจในหรือนอกราชอาณาจักร

ศาสนทายาท หมายถึง วัยรุ่นชายที่เข้ามาบรรพชาในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งจะต้องศึกษาเล่าเรียนตามหลักไตรสิกขา

การพัฒนา หมายถึง การปรับเปลี่ยนทัศนคติ แนวทางการดำเนินชีวิตตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา เพื่อให้ศาสนทายาทมีความเป็นอยู่อย่างพุทธะ

การพัฒนาศาสนทายาท หมายถึง การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ทัศนคติของศาสนทายาทที่เคยมีความเป็นอยู่อย่างคฤหัสถ์มาเป็นผู้ได้รับการศึกษา การอบรม เพื่อความเจริญแก่ตนเองและสังคม ด้วยการเพิ่มศักยภาพทั้งทางกายและทางจิตใจ ทั้งวิชาการทางคดียุติธรรมและทางศีลธรรมโดยกระบวนการทางพระพุทธศาสนา

สภาพการพัฒนา หมายถึง มติ กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ ของมหาเถรสมาคมองค์กรปกครองของคณะสงฆ์ไทย การบริหารจัดการภายในสถานศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษา อบรม ฝึกฝนให้ศาสนทายาทได้รับความรู้ สามารถครองตน ครองคน ครองงาน สามารถพัฒนาชีวิตและสังคมชาวพุทธให้มีความสุข เป็นผู้สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ตลอดจนการส่งเสริมให้เป็นไปตามนโยบายของภาครัฐ องค์กรต่างๆ ครอบคลุม และชุมชนที่สนับสนุนพระพุทธศาสนา

รูปแบบการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ หมายถึง การศึกษาแนวทาง วิธีการกระบวนการในการพัฒนาศาสนทายาทให้เป็นผู้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามแนวทางในพระพุทธศาสนา ในด้านการศึกษาเชิงพุทธ ตามหลักธรรมและหลักวินัย ตามหลักแห่งชีวิตที่พึงพึงตนเองได้ การรู้เท่าทันสังคมในยุคโลกาภิวัตน์ และการยึดมั่นต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

แนวคิดและหลักการ หมายถึง แนวคิดในการพัฒนามนุษย์ตามแนวนโยบายของรัฐบาลมีกระทรวงศึกษาธิการคอยกำกับดูแล และแนวคิดการพัฒนาศาสนทายาทตามนโยบายของมหาเถรสมาคม ที่มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติให้การสนองงาน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ได้ศึกษาเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้วิจัยได้แบ่งการทบทวนออกเป็น ๓ ลักษณะ คือ เอกสาร รายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และบทความ ดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) กล่าวว่าปัญหาที่แท้จริงของพระพุทธศาสนา คือ ไม่มีเด็กจะมาบวชเณร เนื่องจากรัฐขยายการศึกษา และการศึกษาของวัดในสภาพปัจจุบันก็ไม่สนใจเด็กให้เข้ามาเรียน เด็กจบออกจากโรงเรียนโตขึ้นกว่าสมัยในอดีตที่มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ เพราะฉะนั้นก็จะ

ไม่มีผู้ที่จะดำรงซึ่งพระศาสนาที่เราเรียกว่าเป็นศาสนทายาทต่อไป เป็นปัญหาที่น่าห่วงในระยะยาว^{๒๖} และท่านยังได้กล่าวไว้ในหนังสืออื่นอีกหลายด้าน เช่น

๑) ในหนังสือ ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา ความว่า ความเป็นมนุษย์ที่แท้จริงไม่ใช่อยู่ที่ชาติกำเนิด แต่จะเป็นคนต่ำทรามก็เพราะกรรม คือ คนมีใจจะเป็นพราหมณ์เพราะชาติกำเนิด แต่เป็นพราหมณ์ คือ ผู้บริสุทธิ์ เป็นคนดีคนประเสริฐก็เพราะกรรม คือ การกระทำ ดังพุทธพจน์ที่ว่า “กมฺมฺนา วสฺโส โหติ กมฺมฺนา โหติ พฺราหฺมณโณ”^{๒๗} และท่านกล่าวในหนังสือคู่มือพุทธศาสนิกชน ความว่า ธรรมชาติของมนุษย์นั้นพิเศษในแง่ดี คือ มนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ศึกษาให้มีปัญญาได้ กล่าวคือ มนุษย์นี้สามารถมีปัญญาที่จะหมดอวิชชา ความไม่รู้ได้ ถ้ามนุษย์ไม่สามารถพัฒนาให้มีปัญญา มนุษย์ก็ต้องอยู่กับอวิชชา ตัณหา อุปาทานตลอดไป และต้องประสบทุกข์อยู่รำไปอีกด้วย^{๒๘}

๒) ในหนังสือสยามสามไตร กล่าวว่าศาสนทายาทที่ได้พัฒนาดีแล้ว จะสามารถรักษาธรรมไว้ และนำโลกไปสู่สันติสุขได้^{๒๙}

๓) ในหนังสือการศึกษาฉบับง่าย (ปกหลัง) กล่าวว่า ธรรมะจะเลือนจางหายไปเพราะผู้คนเห็นทางไม่เรียนรู้ ไม่ศึกษา เมื่อได้ศึกษาเรียนรู้แล้วก็จะสามารถนำธรรมะไปใช้ประโยชน์ด้วยการปฏิบัติ^{๓๐}

๔) ในหนังสือธรรมานุชิต ได้กล่าวถึงมนุษย์ว่า คนที่จะประสบความสำเร็จ คือ คนที่รู้หลักบุพภาคของการศึกษา รู้จักองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยแห่งสัมมาทิฐิ ๒ ประการ คือ องค์ประกอบภายนอกที่ดี เรียก มีกัลยาณมิตร หมายถึง รู้จักหาผู้แนะนำสั่งสอน ที่ปรึกษา เพื่อน และองค์ประกอบภายในที่ดี เรียก โยนิโสมนสิการ หมายถึง การใช้ความคิดถูกวิธี รู้จักคิด หรือ คิดเป็น^{๓๑}

๕) ในหนังสือจิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ กล่าวว่า คนเรานั้นมีชีวิตความเป็นอยู่ซึ่งเราเรียกเป็นภาษาปัจจุบันว่าเป็นองค์รวมการดำเนินชีวิตของเขานั้นแยกออกได้เป็น

^{๒๖} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **สถานการณ์พระพุทธศาสนา พลิกหายนะเป็นพัฒนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิพุทธธรรม, ๒๕๔๓), หน้า ๗.

^{๒๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ลักษณะแห่งพระพุทธศาสนา**, พิมพ์ครั้งที่ ๒๓, (นครปฐม : บริษัท จ. เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๒๕.

^{๒๘} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **คู่มือพุทธศาสนิกชน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๒), หน้า ๖๑.

^{๒๙} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **สยามสามไตร**, (แผ่นพับ).

^{๓๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **การศึกษาฉบับง่าย**, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (นครปฐม : บริษัท จ. เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า / ปกหลัง.

^{๓๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **ธรรมานุชิต**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๗๕, (นครปฐม : บริษัท จ. เจริญอินเตอร์พรีน (ประเทศไทย) จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๖๖.

หลายด้าน แต่ทุกด้านนั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน คือ ด้านพฤติกรรม ด้านจิตใจและด้านความรู้ ความคิด ที่เรียกว่า ปัญญา^{๓๒}

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙, ราชบัณฑิต) กล่าวถึงวิธีการสอนให้แจ่มแจ้งในธรรมะของพระพุทธเจ้าและทรงเผยแผ่ศาสนาได้อย่างรวดเร็วและกว้างขวางในท่ามกลางเจ้าลัทธิและศาสนามากมายคือ การเทศน์ ซึ่งถือเป็นหน้าที่โดยตรงของศาสนทายาท^{๓๓}

พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว) กล่าวในหนังสือคัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ความว่า การปฏิรูปมนุษย์ หมายถึง การแก้ไขปรับปรุงมนุษย์แต่ละคนให้ดีขึ้น สิ่งที่จะต้องปฏิรูปก็คือ สันดานและนิสัย^{๓๔} และได้กล่าวในหนังสือ ศีลคุณค่าของความเป็นมนุษย์ ความว่า ดาบคมที่ไร้ฝัก ลูกกระเบิดที่ไม่มีสลักนิรภัย ย่อมเกิดโทษแก่เจ้าของได้ง่ายฉับใด ความรู้และความสามารถถ้าไม่มีวินัยกำกับย่อมเกิดโทษแก่เจ้าของได้ง่ายฉับนั้น^{๓๕}

พุทธทาส อินทปญโญ (พุทธทาสภิกขุ) กล่าวถึงหน้าที่มนุษย์ว่า เป็นหน้าที่ที่มนุษย์จะต้องปฏิบัติให้ถูกกฎของธรรมชาติทุกชั้นทุกตอน แห่งวิวัฒนาการของเขาเพื่อชีวิตอย่างผาสุกทั้งโดยส่วนตัวและส่วนรวมหรือทั้งโลก^{๓๖} และได้กล่าวเรื่องสามเณรไว้ในหนังสือ บวชทำไม ความว่า ปัญหาลำบากยุ่งยากใจของเราที่นี้ก็เรื่อง พระเณร ที่จะบรรยายภาพในโรงหนังซึ่งผู้หญิงส่วนมากบางทีก็หน้าตาสวยๆ ยั่ววนเสียด้วย พระเณรนี้เดือดร้อนยอมแพ้ไปก็มี หรือถึงกับล้มเหลวในทางจิตใจไปก็มี นี่คิดดูเถิดว่ามันเป็นเรื่องที่ตนหนีไปไม่พ้น จึงถือเอาเป็นบทเรียน เป็นสนามสำหรับคนจริง คนกล้า คนที่เป็นลูกตถาคตจริงมันจะได้ฝึกฝนในการที่จะต่อสู้เพื่อการบังคับตนหรือบังคับอินทรีย์อย่างที่ว่ามานี้ เราเรียก การบวช คือ การถือระเบียบปฏิบัติที่เรียกว่า ศีล ในการบังคับตน บังคับอินทรีย์ พราจจิตเสียให้ห่างจากของรักของชอบใจตามวิสัยของคนที่อยู่ในโลกกามาวจร ที่นี้ถ้าว่าเป็นพระเณรที่บวชชั่วคราวมันก็เท่ากะว่าลองฝึกดูว่ามันจะได้หรือไม่ ถ้าได้แล้วมันจะมีประโยชน์สักก็มากน้อยพวกที่บวช

^{๓๒} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), *จิตวิทยาเพื่อการพัฒนาคนตามแนวธรรมชาติ*, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทสหธรรมมิก จำกัด, ๒๕๔๓), หน้า ๒.

^{๓๓} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), *เทศน์: การเผยแผ่ที่สำคัญศักดิ์สิทธิ์*, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๕๐), หน้า ๔-๕.

^{๓๔} พระภวนาวิริยคุณ (ทตตชีโว ภิกขุ), *คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ ๑*, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (ปทุมธานี : บริษัทรุ่งศิลป์การพิมพ์ (๑๙๗๗) จำกัด, ๒๕๔๘), หน้า ๑-๒.

^{๓๕} พระภวนาวิริยคุณ (เผด็จ ทตตชีโว), *ศีลคุณค่าของความเป็นมนุษย์*, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ประติพัทธ์, ๒๕๔๐), หน้า ๙.

^{๓๖} ไพบยน์ กาสี, *โพชนังคปริตร พุทธฤทธิ์ พิชิตโรค*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์เลียงเชียง, ๒๕๔๙), หน้า ๓.

จริงบวชตลอดไปก็ไม่ใช่เรื่องลอง ฝึกดูแต่เป็นเรื่องทำจริงตลอดไป พวกบวชชั่วคราวก็เป็นเรื่องลองฝึก
ความมันจะได้หรือไม่^{๓๗}

พระพรหมมั่งคลาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) กล่าวในหนังสือธรรมะคำสอน ความว่า การพัฒนาตนเองและสังคม คือ การตื่นตัว ก้าวหน้า ทำงานแข่งกับเวลาถือเป็นศักยภาพของมนุษย์ มีผู้พยายามเสาะหาแนวทางเพื่อหาทางพ้นทุกข์และสร้างสุข แต่ก็ยังไม่พบไม่ว่าจะเป็นนักบวชในลัทธิใดๆ หลังจากที่พระพุทธองค์ได้ออกผนวช และค้นพบอริยสัจ ๔ ด้วยการเจริญสติปัฏฐาน ๔ จึงเริ่มมีการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ในเชิงพุทธขึ้น ซึ่งเป็นการพัฒนาที่มีมายาวนาน สิ่งที่พระพุทธเจ้าพบนั้นถามว่าชีวิตควรเป็นอย่างไร ชีวิตควรอยู่อย่างไร เพื่ออะไร และชีวิตทำหน้าที่อะไร มีความจำเป็นอย่างไรที่จะต้องมีการพัฒนาศักยภาพให้มนุษย์สามารถดำรงคงอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้^{๓๘}

พระมหาทวี มหาบุญโญ กล่าวไว้ในหนังสือความจริงของชีวิตว่า การพัฒนาตนเพื่อชีวิตที่อิงตามหลักพระพุทธศาสนา ธรรมชาติที่สำคัญของมนุษย์ชนิดหนึ่งคือ การรับรู้และความเข้าใจซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชีวิต เพราะความรู้ความเข้าใจเป็นไปเพื่อความอยู่รอด การรับรู้และความเข้าใจจึงเป็นจุดเริ่มต้นของปัญญาโดยอาศัยพลังศรัทธาเป็นหนทางในการเพิ่มพูนปัญญา รากฐานสำคัญที่รองรับให้เกิดกระบวนการขับเคลื่อนทางปัญญาต่อจากศรัทธา คือ หลักไตรสิกขา อันได้แก่ ศีล สมาธิ และปัญญา^{๓๙}

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระราชดำริในหนังสือการประชุมวิชาการ เรื่อง แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชน ตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ความว่า การสร้างคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์นั้นจะต้องเน้นความสำคัญ ๔ ด้าน ๑) พุทธิศึกษา คือ ความเป็นเลิศทางวิชาการ ให้ความรู้ทางหนังสือ ถ้าคนเราไม่มีความรู้ มีทรัพย์สินสมบัตินับล้านนับแสนก็รักษาไว้ไม่ได้ ๒) จริยศึกษา ต้องสอนให้มีค่านิยมให้ถูกต้องมีคุณธรรมประพฤติตนตามครรลองคลองธรรมของกฎหมายบ้านเมือง ถ้าคนไม่สุจริต บ้านเมืองก็เจริญไปไม่ได้ ๓) หัตถศึกษา คนเราต้องมีศิลปะ มีความสามารถที่จะทำอะไรด้วยมือของตนเอง ไม่ใช่รู้แต่ทฤษฎีแล้วปฏิบัติไม่เป็น ๔) พลศึกษา เมื่อมีความรู้ความสามารถและเป็นคนดีแล้ว ถ้าไม่รักษาสุขภาพร่างกายให้

^{๓๗} พุทธทาสภิกขุ, **บวชทำไม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์สุภาพใจ, ๒๕๔๓), หน้า ๔๗.

^{๓๘} ธรรมสภา, **ธรรมะคำสอน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, (ม.ป.ป.), (แจกเป็นธรรมทาน).

^{๓๙} พระมหาทวี มหาบุญโญ(ละลง), **ความจริงของชีวิต**, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ภาพพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๑๘๒.

ดี ก็ไม่สามารถใช้ความรู้ของตนให้เป็นประโยชน์เท่าที่ควรผู้มีสุขภาพอ่อนแอ ก็จะเรียนรู้ได้ไม่ทันนัก ปัจจุบันการศึกษาจึงเน้นในเรื่องสุขภาพร่างกายนักเรียนกันมาก^{๔๐}

สิริ กรินชัย กล่าวในหนังสือการพัฒนาจิตว่า ในการปฏิบัติธรรมมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ถึงซึ่งความพ้นทุกข์ ว่าโดยสภาวะสันติลักษณะ เป็นสภาวะที่สงบ สันติสุขที่สุดและเป็นสิ่งเฉพาะตัวต้องปฏิบัติด้วยตนเอง ประโยชน์ที่ได้ คือ ทำให้เกิดปัญญา จะรู้จักตัวเองมากขึ้น จะมีเมตตากรุณามากขึ้น จะมีความกตัญญูรู้คุณ จะมีสติสัมปชัญญะดีขึ้น จะมีความอดทนอดกลั้น ศรัทธาเชื่อมั่นในกฎแห่งกรรม สุขภาพร่างกายจะดีขึ้น จะได้กัลยาณมิตร ลดอัตตา ได้บรรลุธรรม^{๔๑}

รศ.ดร.ปราชญา กล้าผจญ กล่าวถึงคนทันโลกไว้ว่า โลกเจริญรุดหน้าไปมากในยุคโลกาภิวัตน์และยุคแห่งสหัสวรรษที่ ๓ มีความเปลี่ยนแปลงต่างๆทั่วโลกมากมาย ทั้งในทางดีและไม่ดี ทางที่ดีคือ ความเจริญก้าวหน้าทางศิลปะวิทยาการ เทคโนโลยีใหม่ๆ ผู้ที่มุ่งติดตามความเคลื่อนไหวของ ความเจริญก้าวหน้าอยู่เสมอ เรียกว่า คนทันโลก แต่ถ้าหากนอนหลับไม่รู้ นอนคุ่มไม่เห็น ไม่สนใจต่อความเปลี่ยนแปลงของโลกแล้ว ก็จะกลายเป็นคนล้าสมัย^{๔๒}

รศ.ดร.ละเอียด จงกลนี ได้กล่าวไว้ในหนังสือทฤษฎีและวิธีการพัฒนาองค์การขั้นสูง เกี่ยวกับการพัฒนามนุษย์ว่า ปรัชญาในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นักวิชาการส่วนใหญ่จะเห็นว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นเรื่องของกระบวนการเรียนรู้ที่มีลักษณะต่อเนื่องกันไปตลอดชีวิตซึ่งสวนทางกับความเชื่อของนักทฤษฎีหรือนักบริหารแบบเก่าที่เห็นว่าการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไม่ใช่เป็นเรื่องของการกำหนดหรือมาจากฝ่ายบริหารแต่ฝ่ายเดียว แต่เป็นเรื่องของความพึงพอใจของสมาชิกในองค์กรที่ปรารถนาจะพัฒนาตนเอง^{๔๓}

ทองม้วน ดอนน้อยหน้าและคณะ กล่าวว่า เป้าหมายที่แท้จริงของการปฏิรูปการศึกษา ถ้าจะพิจารณาจากสิ่งที่ยากจะเห็น อยากให้เป็นหรืออยากจะได้ ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ก็คือการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และ

^{๔๐} สำนักงานโครงการสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, “แนวปฏิบัติที่ดีในการพัฒนาเด็กและเยาวชนตามพระราชดำริสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี”, การประชุมวิชาการ, ๓๐ มีนาคม ๒๕๕๔ ณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พี เอ สีวิ่ง จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๔๑} สิริ กรินชัย, การพัฒนาจิต, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๒๔-๑๒๕.

^{๔๒} ปราชญา กล้าผจญ, หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์รามคำแหง, ๒๕๔๔), หน้า ๑๖๙.

^{๔๓} ละเอียด จงกลนี, ทฤษฎีและวิธีการพัฒนาองค์การขั้นสูง, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๑, หน้า ๑๐๑. (เอกสารอัดสำเนา)

คุณธรรม มีจริยธรรมและคุณธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข การที่จะทำให้คนสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรมก็คือการพัฒนากระบวนการเรียนรู้^{๔๔}

จิระ หงส์ดามรงค์ (อ้างในสมศักดิ์ คงเที่ยง)หนังสือการบริหารบุคคลและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์) กล่าวถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ว่า เป็นกระบวนการเพิ่มพูนทักษะ ความรู้ความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ให้เหมาะสมกับความต้องการด้านการจ้างงาน แต่ผู้เขียนต้องการบอกให้รู้ว่าการพัฒนามนุษย์นั้นควรมีขึ้นกับมนุษย์ทุกกลุ่ม การพัฒนามนุษย์จึงควรหมายถึงกระบวนการเสริมสร้าง ทักษะ ความรู้ และจิตลักษณะบุคคลหรือกลุ่มบุคคล เพื่อให้เขาเหล่านั้นมีความรู้ ความสามารถและมีพฤติกรรมการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสมกับวัยและสถานการณ์แวดล้อม โดยผ่านกระบวนการฟัง(สุ คือ สุตะ) คิด(จิ คือ จินตะ) ถาม(ปุ คือ ปุจฉา) เขียน(ลิ คือ ลิขิต) เพื่อเป็นทรัพยากรที่มีค่าอย่างแท้จริง ได้รับการพัฒนาทั้งภายนอกและภายใน กล่าวคือ ภายนอก หมายถึง การได้รับการพัฒนาทางทักษะโดยผ่านกระบวนการฝึก อบรม การเรียนรู้ทางโลกเพื่อการประกอบอาชีพ ส่วนภายใน หมายถึง การเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการทางพระพุทธศาสนาในเรื่องศีล สมาธิ และปัญญา เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ การใช้ชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มีความคิดในทาง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่คิดทำความเดือดร้อนแก่ผู้อื่น^{๔๕} และ จิระ หงส์ดามรงค์ ยังให้ทัศนะอีกว่า ปัญหาทรัพยากรมนุษย์ที่กำลังเผชิญอยู่นี้ คือ วิธีการจัดสรรทรัพยากรมนุษย์ที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ ต่อประเทศชาติ มองว่าจะพัฒนาคนอย่างไร เพื่อตอบสนองความเจริญเติบโตของบ้านเมือง^{๔๖}

วิจิต อาวะกุล ได้อธิบายถึงปรัชญาในการพัฒนาบุคลากรไว้ว่า องค์การต้องเชื่อมั่นในขีดความสามารถของบุคลากรว่ามีขีดความสามารถที่จะพัฒนาให้รับผิดชอบงานต่างๆได้ องค์การจึงต้องมุ่งมั่นที่จะให้บุคลากรได้มีโอกาสพัฒนาให้มีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน สอดคล้องกับความสามารถของตน^{๔๗}

พนัส หันนาคินทร์ กล่าวถึงความหมายของการพัฒนาบุคลากรว่ามีคำที่ใช้อยู่ ๒ คำ ในกระบวนการพัฒนา คือ การฝึกฝน(Training) กับการให้การศึกษา (Education) ซึ่งหมายถึง การเพิ่ม ความถนัด ทักษะและความสามารถเฉพาะอย่างในการทำงานและความพยายามที่จะเพิ่มความรู้

^{๔๔} ทองม้วน ดอนน้อยหน้าและคณะ, รายงานประกอบการศึกษาวิชา ๒๑๘ ๗๑๖ องค์การและการพัฒนาองค์การ, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓, หน้า ๓. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๔๕} อวิหิงสา คือ ไม่เบียดเบียน ไม่ทำร้าย มีความหมายตรงข้ามกับ วิหิงสา คือ การเบียดเบียน การทำร้าย ดูรายละเอียดเพิ่มเติมในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ๒๕๕๑.

^{๔๖} สมศักดิ์ คงเที่ยงและคณะ, การบริหารบุคคลและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, หน้า ๒๒๕.

^{๔๗} วิจิตร อาวะกุล, การฝึกอบรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๔๐), หน้า ๕๙.

ความเข้าใจ มโนทัศน์ รวมทั้งทัศนคติของผู้ปฏิบัติงานเพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับงานที่เปลี่ยนแปลงไป ไม่ว่าจะเป็นด้วยเทคโนโลยี เทคนิคการทำงาน สภาพสังคมแวดล้อม รวมทั้งการไปรับตำแหน่งใหม่ที่มีอาจจะมีธรรมชาติของการทำงานที่แตกต่างกันออกไป การพัฒนาบุคลากรจะต้องทำอย่างต่อเนื่องอย่างไม่มีวันจบสิ้น ทั้งนี้เพื่อเพิ่มพูนและปรับปรุงคุณภาพของการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพอย่างเต็มที่ เพื่อผลงานของสถาบันและเพื่อสนองงานของผู้ปฏิบัติ เป็นความต้องการด้านพื้นฐานโดยทั่วไปของมนุษย์ทุกคน^{๔๘}

สมศักดิ์ คงเที่ยง กล่าวว่า โดยทั่วไปผู้มีการศึกษา (Education person) ควรจะมีลักษณะดังนี้

๑. ทรงไว้ซึ่งจริยธรรม คุณธรรมและตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรม
 ๒. มีความรู้ รู้จักใช้ความรู้และรู้จักหาความรู้
 ๓. มีความคิดสร้างสรรค์ ความคิดริเริ่ม มีวิสัยทัศน์
 ๔. รู้จักมารยาทในสังคมเหมาะสมแก่ขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมของสังคมนั้นๆ
 ๕. มีความสามารถในการแสดงความคิดเห็นออกอย่างถูกต้องทั้งทางการพูดและ การเขียน
- มีคลังแห่งศัพท์ที่จะเลือกใช้ได้อย่างเหมาะสม
๖. มีรสนิยมที่ดี มีความเป็นตัวของตัวเองไม่หลงไปกับกระแสความนิยมที่มีลักษณะเป็นการโฆษณาชวนเชื่ออยู่ในตัวเอง เช่น แฟชั่นการแต่งกาย เป็นต้น^{๔๙}

ปรีชา ช้างยืน และสมภาร พรหมทา ได้อธิบายในหนังสือมนุษย์กับศาสนา เกี่ยวกับศาสนาแบบธรรมชาตินิยม ว่าธรรมในความหมายทางพุทธศาสนาท่านพุทธทาสได้อธิบายว่าหมายถึง ๑) ตัวธรรมชาติหรือสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ป่าไม้ คน สัตว์ โลก เป็นต้น ๒) กฎธรรมชาติอันได้แก่ สภาวะอันเป็นนามธรรมที่กำหนดความเป็นระเบียบของสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติที่กล่าวมาแล้ว เช่น กฎทางชีววิทยาที่กำหนดความเป็นระเบียบแบบแผนของสิ่งมีชีวิต เป็นต้น ๓) หน้าที่หรือพันธะที่มนุษย์จะพึงปฏิบัติตนอย่างถูกต้องต่อกฎธรรมชาติที่กล่าวมาแล้วนั้น ธรรมในความหมายนี้หมายถึงผลทางธรรมชาติที่จะเกิดในชีวิตเรา เช่น ความสงบเย็นเป็นสุขเมื่อเราปฏิบัติตนตามกฎศีลธรรม การมีสุขภาพแข็งแรงอันเกิดจากการปฏิบัติตามกฎพลานามัย เป็นต้น และ ยังได้กล่าวอีกว่าเพราะสังคมไทยมีพุทธศาสนาเป็นรากฐานทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ค่านิยม และเป็นวิถีชีวิตของคนไทยมาอย่างช้านาน ทำให้สังคมไทยผ่านพ้นวิกฤตการณ์ครั้งสำคัญๆ มาได้ เช่น

^{๔๘} พันธ์ หันนาคินทร์, **หลักการบริหารโรงเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิช, ๒๕๔๒),

หน้า ๗๙.

^{๔๙} สมศักดิ์ คงเที่ยง, **เอกสารประกอบการบรรยาย สัมมนาทางการบริหารการศึกษา (EA 773)**, กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๖, หน้า ๕๐. (เอกสารอัดสำเนา)

วิกฤตจากการล่าอาณานิคมของต่างชาติ เพราะพระพุทธศาสนาเพาะบ่มอุปนิสัยของคนไทยให้เป็นคนโอบอ้อมเอื้ออารี รู้จักยืดหยุ่นผ่อนผันผ่อนยาว^{๕๐}

ชาวนรณรงค์ บุญหนุน ได้กล่าวถึง ความสัมพันธ์ระหว่างบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นความสัมพันธ์แบบอิงอาศัยกัน มีลักษณะความเป็นชุมชนที่จะต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน ในฐานะบรรพชิตผู้เกี่ยวข้องกับด้านหลักธรรม สัจจะ หรือความจริง และต้องอาศัยชาวบ้านด้านความเป็นอยู่ มีหน้าที่ที่จะต้องอบรมสั่งสอนให้ชาวบ้านมีความรู้และดำรงอยู่ในความดี ส่วนชาวบ้านทั่วไปซึ่งประกอบการเลี้ยงชีพและครอบครัวของตนก็มีพันธะที่จะถวายเป็นอภินิหารปัจจัยสี่แก่บรรพชิตเพื่อเป็นการยกย่องบูชาคุณประการหนึ่ง เพื่อบุญเคราะห์ให้ท่านได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมตามเป้าหมายของพระศาสนา^{๕๑}

ปัญหาและความวิตกกังวลของพระสังฆาธิการคือ การที่สามเณรลดจำนวนลงในปัจจุบัน สามเณรที่เข้ามาสู่ระบบการศึกษาของคณะสงฆ์มีจำนวนน้อยลงมากและในจำนวนน้อยนี้ก็จะยังน้อยลงไปอีกเมื่อคำนึงถึงว่าสามเณรส่วนใหญ่ได้รับผลกระทบจากการสื่อสารที่ทันสมัย การเปลี่ยนแปลงของสังคมสมัยใหม่ที่ให้ความสำคัญกับชีวิตการทำงานในอนาคตมากกว่าการบำเพ็ญบารมีทางศาสนา (การศึกษาเพื่อสืบทอดพระศาสนา) ส่งผลต่อการเพิ่มจำนวนพระภิกษุหรือการรักษาจำนวนพระภิกษุ แต่ที่สำคัญปริมาณของจำนวนพระสงฆ์นั้นไม่ถือว่ามีความสำคัญเท่ากับคุณภาพของพระสงฆ์ โดยทั่วไปคุณภาพของพระสงฆ์ในปัจจุบันลดลงมากเมื่อเทียบกับในอดีต การพัฒนาคุณภาพของพระสงฆ์จึงถือเป็นเรื่องสำคัญที่สุดที่ผู้ส่งเสริมหรือกำหนดนโยบายจะพึงตระหนักและดำเนินการส่งเสริมการศึกษาอย่างเพียงพอเพื่อให้พระสงฆ์เข้าใจพระพุทธศาสนาอย่างถ่องแท้ เข้าถึงพระธรรม คำสอน ตระหนักในการรักษาพระวินัยและการทำหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง สามารถบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมชุมชนได้ดี^{๕๒}

มันดิ และ นีโอ (Mondy and Neo) (อ้างในจำลอง สีฟอง) อธิบายว่า ปัจจุบันปัญหาทรัพยากรมนุษย์เป็นปัญหาที่ใหญ่โต และปรากฏว่าขยายตัวออกไปกว้างขวาง เริ่มการเปลี่ยนแปลงกำลังคน การเอาชนเข้ากับกฎระเบียบต่างๆ ระบบการบริหารทรัพยากรมนุษย์ประกอบด้วย ความสัมพันธ์ คือ

^{๕๐} ปรีชา ช่างยืน และสมภาร พรหมทา, **มนุษย์กับศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๕-๑๐๖.

^{๕๑} ชาวนรณรงค์ บุญหนุน, **พระสงฆ์ไทยในอนาคต**, (กรุงเทพมหานคร : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน), ๒๕๕๑, หน้า ๒.

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐-๔๑.

๑. การวางแผนทรัพยากรมนุษย์ การสรรหา และการคัดเลือกบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสม

๒. การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Human Resource Development: HRD) ช่วยให้บุคคล มีประสิทธิภาพ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์มีความจำเป็นเพราะคนงานและองค์การมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ^{๕๓}

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ กล่าวว่า วัตถุประสงค์ในการบวชในพระพุทธศาสนาตามวัตถุประสงค์ดั้งเดิมเพื่อต้องการจะพ้นทุกข์และกระทำให้แจ้งนิพพาน ข้อนี้เป็นจุดมุ่งหมายของพระพุทธศาสนาโดยตรง ผู้เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแม้ว่าจะดำเนินปฏิบัติอย่างไรก็ตามถึงจุดหมายปลายทาง แต่ได้ประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระบรมศาสดาอย่างน้อยก็ได้ชื่อว่าเป็นการสร้างอุปนิสัยสมบัติที่จะเป็นมูลฐานให้พ้นทุกข์ได้ในที่สุด อีกประการหนึ่งการบวชถือเป็นประเพณีของพุทธศาสนิกชนชาวไทยที่ตกทอดสืบต่อกันมาแต่โบราณกาล ผู้มีศรัทธามั่นคงในพระพุทธศาสนามักมุ่งหวังให้บุตรหลานของตนได้บวชเรียนเป็นศาสนทายาทสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาหรืออย่างน้อยที่สุดให้ได้ศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อจะได้นำหลักธรรมคำสอนต่างๆ มาประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันในการที่จะครองเรือนให้มีความสุขในวันข้างหน้า เมื่อไม่อาจอยู่ครองเพศบรรพชิตได้ แม้จะบวชตามประเพณีหรือบวชเพื่อมุ่งหวังให้พ้นทุกข์ ผู้ที่บวชเข้ามาสู่เพศบรรพชิตย่อมต้องตระหนักกว่าเป็นผู้มีเพศต่างจากคฤหัสถ์ เป็นที่เคารพบูชาของคนทั่วไป ฉะนั้น จึงต้องมีศีลมีวินัย เป็นข้อยึดถือปฏิบัติที่ต่างจากประชาชน จึงจะเป็นที่ตั้งแห่งความเคารพกราบไหว้ของคนทั่วไป^{๕๔}

สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุทัยธานี กล่าวว่า การพิจารณาแนวคิดความมั่นคงของมนุษย์จำเป็นต้องพิจารณาย้อนไปถึงที่มาของแนวคิดที่เกี่ยวข้องซึ่งมีแนวคิดที่ได้รับการอ้างอิงอย่างต่อเนื่อง การมีชีวิตที่ดีเกี่ยวข้องกับความต้องการด้านต่างๆของมนุษย์เป็นที่เข้าใจว่าความพอใจจากการตอบสนองความต้องการนี้นำไปสู่การสรรค์สร้างสวัสดิการของประชาชนและนำไปสู่การเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดี แนวคิดความต้องการของมนุษย์ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างแนวคิดสำคัญอย่างน้อย ๔ แนวคิด คือ

๑. แนวคิดคุณภาพชีวิต (Quality of Life)
๒. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) การพัฒนาที่ให้นมนุษย์

^{๕๓} จำลอง สีฟอง, รายงานประกอบการศึกษาวิชา การบริหารทรัพยากรมนุษย์ทางการศึกษา, มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๓, หน้า ๔. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๕๔} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **จารีตประเพณี กิจวัตรและมารยาทของพระสงฆ์**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๘), หน้า ๑.

เป็นศูนย์กลาง

๓. แนวคิดการพัฒนามนุษย์ (Human Development)

๔. แนวคิดการพิจารณาความมั่นคงของมนุษย์อย่างครอบคลุม

แนวคิดทั้ง ๔ มีความเชื่อมโยงกันและหากพิจารณาในเชิงวิวัฒนาการจะพบว่าท้ายที่สุดแล้ว แนวคิดความมั่นคงของมนุษย์เป็นส่วนขยายของแนวคิดเหล่านี้ โดยเชื่อมโยงเอาการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคมโลกมาพิจารณา ในที่นี้จะขอยกมากล่าวแต่บางประการ

๑. แนวคิดคุณภาพชีวิต (Quality of Life) Drewnoski เสนอว่า คุณภาพชีวิต

เกี่ยวข้องกับการที่บุคคลได้รับการตอบสนองความต้องการ (ย่อมแตกต่างกันในแต่ละสังคมและบุคคล) ได้เสนอตัวชี้วัด ๘ ด้าน คือ ๑) ภาวะโภชนาการ (Nutrition) คือ การได้รับอาหารในแต่ละวัน ๒) เครื่องนุ่งห่ม (Clothing) คือ ผ้าที่ใช้ รองเท้าและคุณภาพของเครื่องนุ่งห่ม ๓) ที่อยู่อาศัย (Shelter) คือ บริการเคหะสถาน ๔) สุขภาพ (Health) คือ การเข้าถึงการรักษาพยาบาล การป้องกัน การติดเชื้อและโรค ๕) การศึกษา (Education) คือ การสำเร็จการศึกษา ๖) การมีเวลาว่าง (Leisure) คือ เวลาว่างจากการทำงาน ๗) ความมั่นคง (Security) คือ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ๘) สภาพแวดล้อมทางสังคม (Social Environment) คือ สันติสุข สภาพเอื้ออำนวยต่อการจัดและการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ๙) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ (Physical Environment) คือ ความสะอาด ความเป็นระเบียบ ความสวยงามของสภาพแวดล้อม

๒. แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development) และการพัฒนาที่ให้นับมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (People-centered Development)

แนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนได้รับการสนับสนุนให้เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งโดยความหมายทั่วไปแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนเป็นข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทาง การพัฒนาที่ให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม มี ๓ ประการ คือ องค์ประกอบด้านสังคมวัฒนธรรม ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมืองการปกครอง ส่วนการพัฒนาโดยให้นับมนุษย์เป็นศูนย์กลางนั้นองค์ประกอบที่สำคัญมี ๒ ประการ คือ ๑) การพัฒนาคนโดยคนและเพื่อคน ๒) การเสริมสร้างศักยภาพของมนุษย์ และของสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมให้มนุษย์พัฒนาได้อย่างเต็มที่

๓. แนวคิดการพัฒนามนุษย์ (Human Development) การพัฒนามนุษย์ ถูกกำหนดให้เป็นเป้าหมายในการพัฒนาสังคม ในการประชุมสุดยอดระดับโลกเพื่อการพัฒนาสังคม ในปี ๑๙๙๕ กล่าวคือ การพัฒนามนุษย์และการพัฒนาสังคมต้องไม่แยกออกจากกันและเนื่องจากเป็นแนวคิดที่มีความเชื่อมโยงอย่างมากกับแนวคิดความมั่นคง และเป็นแนวคิดที่ปรากฏในรายงานการพัฒนามนุษย์ของสหประชาชาติ ในปี ๑๙๙๔ ทั้งนี้ Mahbub ul Haq เสนอว่า เป้าหมายหลักของการพัฒนา คือ การเพิ่มทางเลือกให้แก่มนุษย์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการเมือง โดยองค์ประกอบสำคัญของการพัฒนามนุษย์คือ ความเป็นธรรม ความยั่งยืน ผลผลิตภาพ และการเสริมพลัง

ความเป็นธรรม (Equity) หมายถึง ความเสมอภาคในโอกาสการเข้าถึงทางการเมืองและเศรษฐกิจ

ความยั่งยืน (Sustainability) หมายถึง ความยั่งยืนของโอกาสของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทุนด้านต่างๆ เช่น ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนทางการเงิน และทุนด้านสิ่งแวดล้อม

ผลิตภาพ (Productivity) หมายถึง มีความสำคัญและบังเกิดขึ้นจากการลงทุนในมนุษย์และเศรษฐกิจในระดับมหัพภาคที่เอื้ออำนวยให้มนุษย์ได้ใช้ศักยภาพของตนอย่างเต็มที่

การเสริมพลัง (Empowerment) หมายถึง มนุษย์อยู่ในฐานะที่จะตัดสินใจเลือกโดยอิสระ อันหมายความว่ามีความรวมถึงการมีวิถีทางประชาธิปไตยที่มนุษย์สามารถที่จะมีบทบาทในการตัดสินใจในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตของตนและการมีระบบเศรษฐกิจเสรี ซึ่งประชาชนปลดพ้นจากการบังคับและระบอบเบียดเบียนมากเกินไป^{๕๕}

ฟลิปโป (Flippo) ได้กล่าวถึง “การพัฒนาบุคลากร” หมายถึง การเพิ่มทักษะด้วยการฝึกอบรมเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้อง^{๕๖}

กระทรวงศึกษาธิการ ประกาศกฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ ประกาศใช้กฎกระทรวงโดยที่มาตรา ๑๒ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ บัญญัติให้สถาบันศาสนามีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวง ซึ่งสถาบันพระพุทธศาสนาถือเป็นสถาบันศาสนา เพื่อให้สถาบันพระพุทธศาสนาสามารถจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สอดคล้องกับนโยบายการจัดการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและมหาเถรสมาคม โดยรัฐจะส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาของสถาบันพระพุทธศาสนาเพื่อให้ผู้เรียนที่เป็นพระภิกษุสามเณรได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเท่าเทียมกับการจัดการศึกษาในรูปแบบอื่น^{๕๗}

กระทรวงศึกษาธิการ สำนักงานทดสอบทางการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ออกกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ มีใจความสำคัญในหลักการว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต

^{๕๕} สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดอุทัยธานี, **คู่มือการจัดทำรายงานสถานการณ์ทางสังคมโดยใช้ดัชนีชี้วัดมาตรฐานความมั่นคงของมนุษย์**, ๒๕๔๙, หน้า ๖-๑๑. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๕๖} Flippo, Edwin B. Management : A Behavioral Approach. Boston : Allyn & Bacon, 1971(อ้างถึงใน บุญเรือง พรหมสิทธิ์, ๒๕๔๐), หน้า ๘.

^{๕๗} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, **การประชุมสัมมนาครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำปี ๒๕๕๖**, หน้า ๒๖. (เอกสารอัดสำเนา)

สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้อง มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและประเทศชาติ รวมทั้งส่งเสริม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง” เป็นความมุ่งหมายของการ จัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และได้กำหนดหลักการสำคัญข้อหนึ่ง คือ ให้มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษาและจัดระบบ การประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา โดยที่กำหนดให้ “มาตรฐานและการ ประกันคุณภาพการศึกษา” เป็นภารกิจสำคัญหมวดหนึ่งที่สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้อง ดำเนินการ อีกทั้งต้องเป็นไปตามระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการที่กระทรวงศึกษาธิการเป็นผู้กำหนด ด้วย^{๕๘}

มหาเถรสมาคม ออกประกาศว่าด้วยการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและ แผนกบาลี พ.ศ. ๒๕๕๕ อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตีร แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มาตรา ๑๔ มาตรา ๑๘ และมาตรา ๒๕ แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ และข้อ ๒ ข้อ ๓ (๒) และข้อ ๔ แห่ง กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘ มหา เถรสมาคมจึงได้ออกประกาศมหาเถรสมาคม ให้มีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม และ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ตามหลักสูตรที่คณะสงฆ์กำหนด^{๕๙} และได้ออกประกาศว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓ เพื่อให้สอดคล้องกับกฎกระทรวง ว่าด้วย สิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. ๒๕๔๘^{๖๐} ทั้งได้กำหนดให้มี ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัดพ.ศ. ๒๕๔๑ ซึ่งอาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๕ ตีร แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ มหาเถรสมาคมจึงวางระเบียบไว้ เรียกว่า

^{๕๘} กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายในของสถานศึกษา ตาม กฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษา พ.ศ. ๒๕๕๓. หน้า ๑. (เอกสารอัด สำเนา)

^{๕๙} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, การประชุมสัมมนาครูสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ประจำปี ๒๕๕๖, หน้า ๒๘. (เอกสารอัดสำเนา)

^{๖๐} สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ ๗, ประกาศ ระเบียบ คณะกรรมการการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา, ๒๕๕๕, หน้า ๑. (เอกสารอัดสำเนา)

ระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีประจำจังหวัด พ.ศ. ๒๕๔๑^{๖๑} และ คำสั่งมหาเถรสมาคม เรื่องให้ภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย พ.ศ. ๒๕๒๘ มหาเถรสมาคม ได้ออกคำสั่งมหาเถรสมาคมให้พระภิกษุสามเณรเรียนพระธรรมวินัย ภิกษุมีพรรษา ยังไม่ถึง ๕ และสามเณรรูปใดที่ยังมีวิทยฐานะเป็นนักระรมชั้นใดชั้นหนึ่ง ให้เจ้าอาวาสกวาดชั้นให้เรียน ธรรมวินัย หรือเข้ารับการอบรมพระธรรมวินัยทุกรูป ถ้าภิกษุสามเณรรูปใดฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม ชื่อว่า ไม่ตั้งอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาส หรือประพฤติดิตคำสั่งเจ้าอาวาส มีความผิดมาตรา ๓๘ แห่ง พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ๒๕๐๕ อนึ่ง ถ้าและเจ้าอาวาสรูปใดไม่กวาดชั้นภิกษุสามเณรในวัดของตน ย่อมมีความผิดฐานละเลยต่อหน้าที่^{๖๒}

พระมหาวรญาณ วรณฺญ ได้กล่าวไว้ในหนังสือภาษาบาลีภาษาพระพุทธานุสาสนว่า ภาษา บาลีเป็นที่ยอมรับของพุทธศาสนิกชนว่า เป็นภาษาที่บรรจุพระธรรมคำสอนของสมเด็จพระสัมมา สัมพุทธเจ้า การศึกษาบาลีนับเป็นกุญแจดอกสำคัญของปริยัติหรือการเล่าเรียนพระธรรมวินัย เพราะ การศึกษาหลักธรรมที่ถูกต้องย่อมไม่ไร้ผล^{๖๓} ดังข้อความในคัมภีร์สุมังคลวิลาสินี กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า

“... ปริยัตีย่อมเป็นประมาณของการดำรงอยู่ได้ของพระศาสนา เพราะบัณฑิต ทั้งหลายได้ฟังพระไตรปิฎกแล้ว ย่อมบำเพ็ญได้ทั้งปฏิบัติและปฏิเวธทั้งสอง”^{๖๔}

ทำให้เราเห็นว่า ปริยัติ หรือ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย คือการศึกษาภาษาบาลี เป็นบันไดสำคัญของการศึกษาพระพุทธศาสนา เพราะทำให้ผู้ปฏิบัติได้เรียนรู้และเข้าใจหลักการและ เป้าหมายของพระศาสนาที่แท้จริง อันเป็นการบรรเทาความระแวงสงสัย ก่อให้เกิดความเห็นที่ถูกต้อง และมีจิตใจเบิกบาน จากนั้นการปฏิบัติก็จะดำเนินไปอย่างมั่นคงและถูกต้อง “ นำให้ได้รับผลเป็น ปฏิเวธสัทธิธรรม ตามสมควรแก่ฐานะของบุคคลนั้นๆ ในกระบวนการศึกษาที่ต้องการให้เกิดความรู้ ความเข้าใจพระสัทธิธรรมได้ถูกต้องจริงๆ จนสามารถป้องกันตนเองไว้ไม่ให้ทำตนให้วิปริตจากพระธรรม วินัย หรือ ทำพระธรรมวินัยให้วิปริต”^{๖๕}

^{๖๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๖๒} สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, คู่มือพระสังฆาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๕๔), หน้า ๓๓๕.

^{๖๓} พระมหาวรญาณ วรณฺญ, ภาษาบาลีภาษาพระพุทธานุสาสน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอกพิมพ์ไท จำกัด, ๒๕๕๓), หน้า ๖๒.

^{๖๔} พระสูตรและอรรถกถาแปล ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค เล่มที่ ๓ ภาคที่ ๑, (กรุงเทพมหานคร : โรง พิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๒๔๙.

^{๖๕} สุภาพรรณ ฦ บางช้าง, ไวยากรณ์บาลี, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า จ.

สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ กล่าวว่า ในทางสาธารณสุข องค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ให้ความสำคัญในการพัฒนามนุษย์ ว่าให้คำนึงถึงเรื่องสุขภาพ หมายถึง สุขภาวะอันสมบูรณ์ และมีความเป็นพลวัตทั้งทางกาย จิต สังคมและจิตวิญญาณ และไม่ใช่เพียงการปราศจากโรคและการเจ็บป่วยเท่านั้น (Health is a complete dynamic state of physical, mental, social and spiritual well-being, and not merely the absence of disease and infirmity) โดยได้ใส่คำว่า พลวัต (dynamic) และ จิตวิญญาณ (spiritual) เพิ่มเข้าไปในคำนิยามเดิมเมื่อ ๕ ทศวรรษก่อน คำนิยามดังกล่าวได้ขยายมิติของสุขภาพเป็น ๔ ด้าน และได้เน้นถึงความเป็นพลวัตของสุขภาพ^{๖๖}

พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้ให้นิยามว่า สุขภาพ หมายถึง ความถึงภาวะของมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางปัญญา และทางสังคม เชื่อมโยงกันเป็นองค์รวมอย่างสมดุล และให้นิยามของปัญญา^{๖๗} ว่า หมายถึง ความรู้ทั่วรู้เท่าทัน และความเข้าใจอย่างแยกได้ในเหตุผลแห่งความดีความชั่ว ความมีประโยชน์ ซึ่งนำไปสู่ความมีจิตอันดีงามและเอื้อเพื่อเผื่อแผ่

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พรทิพา ภูมิพนานนท์ ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน ความว่า ได้ศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์หลักธรรมที่นำมาพัฒนาคน งานและสังคม ด้วยหลักธรรมและวิธีการประพฤติปฏิบัติ ดังนี้

๑) การพัฒนาด้วยหลักอริยบท ๔ สรุปได้ว่า การทำงานทุกอย่างไม่ว่าจะเป็นงานเล็กหรืองานใหญ่ หรืองานสลับซับซ้อนอย่างไรถ้าใช้อริยบท ๔ ได้ครบทั้ง ๔ ประการแล้วย่อมประสบความสำเร็จทุกอย่าง หลักอริยบท ๔ เป็นเครื่องให้สำเร็จตามความประสงค์หรือความเจริญงอกงามทั้งในกิจการงานหรือในอาชีพต่างๆ

๒) การพัฒนาสังคมด้วยสังคหวัตถุ ๔ สรุปได้ว่า ถ้าทุกสังคมมีการนำสังคหวัตถุ ๔ ไปใช้อย่างสมบูรณ์ ย่อมทำให้บุคคลในสังคมนั้นอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและมีความเจริญก้าวหน้าตลอดไป สังคหวัตถุ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้คนได้อย่างแท้จริงและถาวรตลอดไป มี ๔ ประการ คือ ทาน (การให้ ปันสิ่งของ ทรัพย์สิน เงิน ความรู้ การให้คำแนะนำหรือให้กำลังใจซึ่งเป็นของตนเองให้แก่

^{๖๖} สุรเกียรติ์ อาชานานุภาพ, การสร้างเสริมสุขภาพ : แนวคิด หลักการและบทเรียนของไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ดี กรุงเทพฯ, ๒๕๕๑), หน้า ๒- ๕.

^{๖๗} พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๐ กล่าวถึงสุขภาพ ๔ ด้าน ในทำนองเดียวกันกับคำนิยามขององค์การอนามัยโลก แต่ใช้คำว่า ปัญญา แทน จิตวิญญาณ เนื่องจากคำว่า จิตวิญญาณเป็นศัพท์ที่เกิดใหม่ไม่ตรงหลักภาษาไทย อาจทำให้เกิดการสับสนกับคำว่า จิต จึงได้ใช้กับคำว่า ปัญญา แทน อนุโลมว่า คำ ๒ คำ มีความหมายอย่างเดียวกัน คือ หมายถึงจิตใจที่ฉลาดรู้และดีงาม ตรงกับคำว่า Spiritual บางท่านนิยมเขียนทั้ง ๒ คำควบกัน เช่น สุขภาพทางปัญญา (จิตวิญญาณ) สุขภาพทางจิตวิญญาณ (ปัญญา) เป็นต้น

ผู้อื่นด้วยความยินดีเต็มใจ) ปิยวาจา (เจรจาจาที่ไพเราะอ่อนหวาน วาจาอันเป็นที่รัก ผู้ฟังฟังแล้วสบายใจ เบิกบานใจ ชื่นใจ เป็นวจีสุจริตให้ถูกกาลเทศะ โดยยึดวัตถุประสงค์ประโยชน์เป็นสำคัญ) อตถจริยา (ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น แก่สังคม เป็นการบำเพ็ญตนให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะด้วยความยินดีโดยไม่หวังผลตอบแทน เข้ากับสุภาชิตที่ว่า “อยู่บ้านท่านอย่านิ่งคุดาย ปั่นวัวปั่นความให้ลูกท่านเล่น” เป็นต้น และสมานัตตา (ความมีตนเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามผู้อื่น แม้ว่าตนเคยต่ำต้อยแต่ต่อมาได้ยศศักดิ์สูงมีทรัพย์มากก็วางตัวให้เหมาะสมอย่างที่เป็นอยู่ไม่หลงตัวไม่ลืมหิน และได้สรุปผลจากการสัมภาษณ์งานวิจัยเรื่องเดียวกันจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างเข้ม โดยสัมภาษณ์พระสังฆาธิการ พระวิปัสสนาจารย์ พระนิสิตปริญญาโทและอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รวม ๓๓ รูป/คน พบว่า มีความรู้ด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในเรื่องเป้าหมาย คือ บรรลุผลนิพพาน ดับทุกข์ ชนะความทุกข์ และเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งยังส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ส่วนความคิดเห็นด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ได้แก่ เป็นการสำรวมอินทรีย์ ทำจิตใจให้สงบ มีเมตตา เข้ากับผู้อื่นได้ง่ายและมีสติสัมปชัญญะ และพระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไว้เป็น ๖ ประการ ดังนี้ ๑) วิปัสสนากับพฤติกรรมในสังคม เพราะสังคมมีการเปลี่ยนแปลง และมีปัญหามากเนื่องจากขาดการฝึกวิปัสสนากัมมัฏฐาน ดังนั้น วิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นวิธีการกำหนดให้มีสติและสัมปชัญญะซึ่งเป็นอุบายที่มีผลดีต่อการพูด หรือการกระทำ ๒) ปัญหาและอุปสรรคต่อการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ ผู้ปฏิบัติไม่ทราบเป้าหมายการปฏิบัติที่แท้จริงจึงปฏิบัติไปตามความสามารถของแต่ละบุคคล จึงขาดการใช้สมาธิและปัญญา ๓) วิปัสสนากัมมัฏฐานกับชีวิตประจำวัน ต้องรู้ว่าการดำรงชีวิตในปัจจุบันนั้น สรรพสิ่งทั้งปวงนั้นไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เข้ากฏสามัญญลักษณะทั้งสิ้น ๔) มุมมองของการปฏิบัติคือ จะต้องรู้ตัวผู้ปฏิบัติ รู้โลกภายนอก รู้สิ่งแวดล้อมทั้ง ๓ อย่างนี้ ถือเป็นเหตุปัจจัยของกันและกัน ๕) การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจะต้องนำอริยสัจเข้ามาจับด้วย เพราะอริยสัจเป็นความจริงอันประเสริฐที่ประกอบด้วยปัญญา ๖) โอปนยโก เป็นธรรมที่จะนำผู้ปฏิบัติสู่ความดับทุกข์โดยที่กำจัดอวิชชา คือ โมหะเสียได้อันจะน้อมนำมาสู่ผู้ปฏิบัติได้เอง และพบว่ากระบวนการเรียนรู้ในทางพระพุทธศาสนา คือ การพัฒนาคนให้มีการศึกษา ได้แก่ ไตรสิกขา ซึ่งหมายถึงการศึกษาหาความรู้ หรือฝึกฝนอบรม พัฒนาค้นให้ครบถ้วนทั้ง ๓ ประการ อันเป็นกระบวนการของการเรียนรู้ที่ถูกต้อง สอดคล้องกับแนวความคิดของ พระธรรมโกศาจารย์ ที่ได้กล่าวว่า มาตรฐานการเรียนรู้สาระศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ประกอบด้วย เข้าใจประวัติ หลักธรรมของพระพุทธศาสนาและสามารถนำหลักธรรมของพระพุทธศาสนาไปเป็นหลักปฏิบัติในการอยู่ร่วมกัน^{๖๘}

^{๖๘} พรทิพา กุฎุมพินานนท์, การศึกษาวิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ในพระพุทธศาสนาและการพัฒนาคน, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๗-๑๑๐.

พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสธโร (คำเกษ) ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐมว่า เพื่อให้การศึกษาเป็นกระบวนการที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนไทยให้เป็นไปในทางที่พึงประสงค์เหมาะสมแก่เวลาและบริบทของสังคมไทยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ จึงได้กำหนดแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาโดยให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นหลัก ทั้งนี้เพื่อรองรับกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลก ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ให้ความสำคัญสูงสุดกระบวนการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มศักยภาพสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง รู้จักแสวงหาความรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต^{๖๙}

พระบุญจันทร์ แก้วบุญยงค์ ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวตามหลักไตรสิกขา พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องให้ความสำคัญด้านพัฒนานโยบายและการสนับสนุนของผู้บริหารต่อบุคลากร ควรสนับสนุนส่งเสริมให้โอกาสแก่บุคลากรในการเข้ารับการฝึกอบรม สัมมนา เรียนรู้ในกระบวนการบริหาร ควรมีการติดตามประเมินผลการพัฒนาบุคลากรให้เหมาะสมกับงาน^{๗๐}

พระพุทธินันท์ บุญเรือง ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา พบว่า มีหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามากมายที่สามารถนำมาปรับใช้กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เช่น หลักทฤษฎีธัมมิกัตถประโยชน์ สังวัตตนิกธรรม มรรค สังโยชน์ เรียกรวมว่า ไตรสิกขา โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคือการพัฒนากาย การพัฒนาศีล การพัฒนาจิต และการพัฒนาปัญญา^{๗๑}

พระมหาคำพันธ์ รัตนโย (แสนโยธิน) กล่าวว่า ปัจจุบันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ แก้ไขเพิ่มเติม(ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๔๕ กำหนดให้การจัดการศึกษายึดหลักให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เป็นการเปิดโอกาสให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมร่วมกับสังคมได้มากยิ่งขึ้น ในอดีตพระสงฆ์ไทยมีบทบาทอย่างมากในด้านการจัดการศึกษา ซึ่งกล่าวได้ว่า วัดก็คือโรงเรียน และโรงเรียนก็คือวัด พระภิกษุก็คือครู ครูก็คือ พระ แต่ในสภาพการณ์

^{๖๙} พระครูสังฆรักษ์พรหมลิขิต ยโสธโร, “ บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียน : กรณีศึกษาโรงเรียนศรีวิชัยวิทยา อำเภอเมือง จังหวัดนครปฐม ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๒.

^{๗๐} พระบุญจันทร์ แก้วบุญยงค์, “ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติลาวตามหลักไตรสิกขา ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), บทคัดย่อ.

^{๗๑} พระพุทธินันท์ บุญเรือง, “ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แบบยั่งยืนตามหลักพระพุทธศาสนา ”, *วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

ปัจจุบันสถาบันทางศาสนาและสถาบันการศึกษาแยกออกจากกันอย่างชัดเจนนั้นเป็นเพราะมีการนำระบบการศึกษาแบบตะวันตกเข้ามาใช้ในการจัดการศึกษา จึงทำให้การมีส่วนร่วมหรือการให้ความร่วมมือระหว่างบ้าน วัด โรงเรียน ในการกล่อมเกลากิจกรรมหรือบุคลิกภาพนักเรียนมีน้อย นอกจากการมีส่วนร่วมของวัดกับโรงเรียนในการส่งเสริมการศึกษา และการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ยังพบปัญหาสำคัญ คือ พระสงฆ์ไม่สามารถเข้าไปมีส่วนร่วมในการดำเนินการต่างๆ ของโรงเรียนและชุมชนได้อย่างเต็มที่เหมือนสมัยอดีต เนื่องมาจากสภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งนอกจากจะด้วยรูปแบบการศึกษาที่แยกโรงเรียนจากพระพุทธศาสนาแล้ว สภาพเศรษฐกิจก็มีส่วนสำคัญ ความไม่คุ้นเคยระหว่างพระสงฆ์ ผู้ปกครอง ครู ขาดการจัดการสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ที่กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกต้องการมีส่วนร่วม บทบาทของพระสงฆ์ในการสอนศีลธรรมในโรงเรียน เนื่องจากพระสงฆ์ไทยส่วนใหญ่มิได้แยกตัวออกไปอยู่อย่างโดดเดี่ยวห่างจากชุมชน พระสงฆ์จึงต้องรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในชุมชนที่ตนเองอาศัยอยู่ และมีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับชุมชนในด้านต่างๆ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บทบาทดังกล่าวมิได้กำหนดอยู่เฉพาะในเรื่องการสั่งสอนศาสนธรรมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการช่วยเหลือประชาชนทั้งทางวัตถุและการแก้ปัญหาชีวิตอีกด้วยและการเป็นผู้นำชุมชน พระสงฆ์หลายรูปได้รับการยอมรับนับถือและยกย่องจากคนทั่วไปว่ามีคุณูปการกล่อมเกล่าผู้คนให้รู้จักบาปบุญคุณโทษและเป็นคนดีของสังคม ดังนั้น บทบาทพระสงฆ์จึงไม่ได้อยู่เฉพาะการให้ความรู้ด้านศาสนากับนักเรียนเท่านั้น แต่ยังแผ่บทบาทอย่างอื่นอีกมากมายโดยแยกไม่ออกจากบทบาทในฐานะที่เป็นพระในพระพุทธศาสนาซึ่งต้องทำหน้าที่ทุกอย่างเท่าที่จะทำได้และมีโอกาสจะทำ ทั้งนี้ก็เพื่อให้หลักธรรมคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังคงอยู่ต่อไป^{๗๒}

พระมหาภุชญา นันทเพชร กล่าวว่า แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อสังคม นั้น มี ๕ ประการ คือ ๑) บทบาทด้านพัฒนาจิตวิญญาณ พระสงฆ์ทำหน้าที่ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาขัดเกลาจิตใจพุทธศาสนิกชนให้มีคุณภาพดีขึ้น ๒) บทบาทด้านส่งเสริมและอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ๓) บทบาทด้านการเผยแผ่ธรรม เป็นบทบาทหลักของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสาวกของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่ธรรมที่ตนเองได้ศึกษาไปแล้วเผยแผ่ให้ประชาชนได้รู้ตาม ๔) บทบาทด้านให้การศึกษา เป็นบทบาทที่พระสงฆ์ได้ปฏิบัติมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ในอดีตประชาชนมักนำลูกหลานที่เป็นชายมาฝากไว้ให้อยู่กับพระสงฆ์ แล้วพระสงฆ์จะ

^{๗๒} พระมหาคำพันธ์ รัตนชัยโย(แสนโยธิน), รูปแบบการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี เขต ๒, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓-๔.

ทำการสอนศิลปวิทยาให้พอสมควร ๕) บทบาทด้านสังคมสงเคราะห์ การสงเคราะห์ชาวบ้านของ พระสงฆ์เป็นไปทั้งในด้านวัตถุและจิตใจ^{๗๓}

พระมหาชัยยุทธ กิตติญาโณ (คำแก้ว) กล่าวว่า สภาพสังคมไทยสะท้อนให้เห็นว่า การศึกษาในปัจจุบันมุ่งพัฒนาความรู้ด้านวิชาการเพื่อไปเป็นเครื่องมือในการแข่งขันและแย่งชิง ผลประโยชน์มากเกินไปจึงทำให้ขาดการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนอย่างจริงจัง ทำให้คนที่ ได้รับอิทธิพลจากการศึกษามีพฤติกรรมที่เห็นแก่ได้ ต้องแข่งขันเพื่อเอาชนะกันและยึดมั่นคลั่งไคล้ใน ลัทธิศาสนาและอุดมการณ์สุดท้ายก็ทำให้สูญเสียอิสรภาพทางจิตวิญญาณกลายเป็นทาสของวัตถุนิยม ตามระบบทุนนิยมที่ทำให้คนมีจิตใจเร่าร้อนกระวนกระวาย เป็นคนบกพร่อง อยากได้ ใครมีอยู่ ตลอดเวลาจนไม่มีที่สิ้นสุด พร้อมกันนั้นก็ฝากความสุขและทุกข์ไว้กับวัตถุภายนอกแล้วเพเลิดเพลินลุ่ม หลงอยู่กับวัตถุภายนอกนั้น เมื่อใดเบื่อหน่ายหรือผิดหวังอยู่กับวัตถุก็จะเบื่อหน่ายชีวิตด้วย ในที่สุดก็ จะทำให้คุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้อยไปเพราะไม่ได้พัฒนาในเรื่องการฝึกฝนตนในการใช้อิทธิฤทธิ์ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจไปในการพัฒนาสติปัญญา เพื่อให้รู้ถึงสภาวะความเป็นจริงในโลก แต่กลับไป พัฒนาความโลภ โกรธ หลงแทน^{๗๔}

พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร ได้วิจัยเรื่อง วิกฤติพระพุทธศาสนา : ศึกษากรณีการ บรรพชาเป็นสามเณรในประเทศไทย(๒๕๒๓-๒๕๔๓) สรุปความได้ว่า สามเณรเป็นนักบวชที่ได้ผ่าน กระบวนการของการบรรพชาเข้ามาเพื่อทำหน้าที่ที่สำคัญ คือ สืบต่อและดำรงพระพุทธศาสนา เพราะ สามเณรมีสถานะเป็นผู้รับการบ่มเพาะคุณธรรมและจริยธรรมต่างๆ เพื่อเตรียมอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เมื่อมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ สามเณรจึงเป็นเหล้ากอของสมณะ ซึ่งหมายถึงเหล้ากอของบุคคลที่ เพียบพร้อมไปด้วยองค์ความรู้ที่ค่อนข้างจะประสานสอดคล้องกับพฤติกรรมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการคิด การพูด หรือการกระทำอันจะเป็นประโยชน์เกื้อกูลต่อการทำหน้าที่ในการสืบเชื้อสายและเป็นศาสน ทายาทที่มีบทบาทสำคัญต่อการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้ยาวนานสืบต่อไป^{๗๕}

พระมหาแสนยากร สิริภโท (เมธีไกรสรพงศ์) กล่าวในวิทยานิพนธ์เรื่องการศึกษา สามเณรผู้เป็นเหล้ากอแห่งสมณะในพระพุทธศาสนาเถรวาทว่า ในประวัติศาสตร์ไทยประชาชนนิยม

^{๗๓} พระมหาภุชญา นันทเพชร, “ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์ พัฒนาสังคม, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๕๖.

^{๗๔} พระมหาชัยยุทธ กิตติญาโณ (คำแก้ว), “ศึกษาการพัฒนาปัญญาตามวิสุทธิมรรคเพื่อการศึกษาไทย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), หน้า ๓.

^{๗๕} พระมหาหรรษา นิธิบุญยากร, “วิกฤติพระพุทธศาสนา : ศึกษากรณีการบรรพชาเป็นสามเณรใน ประเทศไทย (๒๕๒๓-๒๕๔๓)”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย ธรรมศาสตร์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๖.

ส่งเสริมให้บุตรหลานบวชเรียนเป็นสามเณรจนเกิดเป็นประเพณีการบวชเรียน ขณะเดียวกัน พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทรงผนวชในพระพุทธศาสนาจนถึงกับเป็นขัตติยราชประเพณี พร้อมกับอุปถัมภ์และยกย่องผู้บวชเรียน เช่น ทรงโปรดเกล้าฯ ให้ผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณร พ้นจากการเป็นทาสและการถูกเกณฑ์เป็นทหารสามเณรสามารถสอบได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค จะได้รับพระราชทานให้อุปสมบทเป็นนาคหลวง ซึ่งได้ยึดเป็นราชประเพณีมาจนถึงปัจจุบัน แม้ปัจจุบัน สถานภาพของสามเณร ในสังคมไทยยังอยู่ในระดับที่ไม่น่าพึงพอใจมากนัก แต่สามเณรก็ยังมีบทบาทที่โดดเด่นมาตลอดโดยเฉพาะบทบาทด้านการศึกษาพระธรรมวินัยเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาซึ่งเป็น บทบาทโดยตรง ส่วนบทบาทโดยอ้อมซึ่งเป็นผลพลอยได้จากการบวชเรียนเป็นสามเณรได้แก่ การช่วยลดปัญหาของสังคม เช่น ปัญหาความยากจน ปัญหาความด้อยโอกาสทางการศึกษา ปัญหา อาชญากรรมปัญหา ยาเสพติด และปัญหาช่องว่างทางสังคม^{๗๖} วัตถุประสงค์ของการบรรพชาใน พระพุทธศาสนาก็เพื่อคัดสรรเอาบุคคลที่พร้อมจะเข้ามาใช้ชีวิตแบบนักรบ มาฝึกตามหลักการใน พระพุทธศาสนาเพื่อให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพในการดำรงชีวิตตามอุดมคติ คือการดับทุกข์และเข้าถึง พระนิพพาน ส่วนวัตถุประสงค์ที่เกิดจากการใช้ชีวิตตามอุดมคติทางพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นประโยชน์ ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม ถือว่าเป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากการใช้ชีวิตที่ได้รับการพัฒนาแล้วตามแนว แห่งพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง ดังนั้น การบรรพชาเป็นสามเณรเป็นกระบวนการเตรียมความพร้อม บุคลากรทางศาสนาให้พร้อมทั้งคุณวุฒิ วิทยุฒิเพื่อทำหน้าที่ศาสนทายาทที่ดี เป็นหลักพึ่งพิงของศาสน ทายาทที่แท้จริง จึงกล่าวได้ว่าวัตถุประสงค์ของการบรรพชาที่แท้จริง คล้ายกับการอุปสมบทเป็น พระภิกษุ คือ เตรียมตัวเป็นศาสนทายาทในอนาคต และเป็นไปเพื่อความหลุดพ้น เป็นไปเพื่อบรรเทา กิเลสให้เบาบาง ดำเนินชีวิตอย่างสงบ เพื่อไปสู่เป้าหมายสูงสุดของชีวิตตามนัยทางพระพุทธศาสนา คือ พระนิพพาน แต่ในปัจจุบันวัตถุประสงค์ของการบรรพชาได้เปลี่ยนไป เยาวชนที่ตัดสินใจบรรพชา เป็นสามเณรมักจะมีวัตถุประสงค์เพื่อหาโอกาสศึกษาต่อทั้งทางโลกและทางธรรม ทั้งนี้เป็นการลด ภาระของครอบครัวและเพื่อให้สามารถเลี้ยงดูครอบครัวของตนเองได้ในอนาคต^{๗๗}

พระมหาพรหมคุณ ภูมทิสฺส (โพนดวงกรณ์) ได้ศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนใน อรรถกถาธรรมบทกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ สรุปความว่า พุทธวิธีการสอนใน อรรถกถาธรรมบทกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีลักษณะสอดคล้องกับลักษณะการ เรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ๕ ประการ คือ ๑) เรียนรู้อย่างมีความสุข ๒) เรียนรู้แบบองค์รวม ๓) เรียนรู้จากการคิด การปฏิบัติจริง และการสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง ๔) เรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น และ ๕) เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ซึ่งอยู่บนพื้นฐานของหลักการสำคัญ ๓ ประการ คือ เน้น

^{๗๖} พระมหาแสนยากร สิริภทฺโท (เมธีไกรสรพงศ์), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒.

^{๗๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

ความแตกต่างระหว่างบุคคล เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการคิดการปฏิบัติจริงและสรุปองค์ความรู้ด้วยตนเอง และมุ่งให้ผู้เรียนได้ประโยชน์สูงสุดจากการเรียนรู้^{๗๘}

พระราชนิพนธ์ วิจารณ์ (ไชยเจริญ) ศึกษาการพัฒนาคนตามแนวพระพุทธศาสนา ในงานวิจัยซึ่งสรุปความได้ว่า แนวทางการพัฒนาที่ถูกทางและเป็นการพัฒนาที่ได้ผลสมดุ คือ ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งจะนำไปสู่ผลสำเร็จที่ยั่งยืนได้ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนานั้น เป็นหลักธรรมเพื่อการพัฒนาคนโดยตรง ซึ่งมีหลายประการ เช่น หลักคำสอนเกี่ยวกับการพัฒนาตนเอง สังคม การปกครอง เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีหลักธรรมเพื่อการพัฒนาคนให้ไปสู่ความหลุดพ้น โดยมีแนวทางการพัฒนาคนตามหลักไตรสิกขาที่พัฒนาคนทั้งทางด้านพฤติกรรม (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา ซึ่งการพัฒนาต้องศึกษาทั้งเนื้อหา (ปริยัติ) การลงมือปฏิบัติ (ปฏิบัติ) เพื่อให้เข้าใจกฎแห่งธรรมชาติ หรือกฎของชีวิตอันจะนำไปสู่ผลสำเร็จ (ปฏิเวธ) สำหรับหลักการปฏิบัตินั้น พึงดำเนินตามหลักภาวนา ๔ คือ กาย ศีล จิต และปัญญาเพื่อให้เกิดคุณภาพแห่งการพัฒนาอย่างแท้จริง^{๗๙}

พิสุทธิ อุดชาชน กล่าวว่า การพัฒนาบ้านเมืองให้เจริญยิ่งขึ้นไปนั้นย่อมต้องพัฒนาบุคคลก่อน เพราะบุคคลนั้นเป็นองค์ประกอบของส่วนรวม ถ้าไม่ได้พัฒนาแล้วส่วนรวมจะเจริญและมั่นคงได้ยากยิ่ง การที่บุคคลจะพัฒนาได้ก็ด้วยปัจจัยประการเดียว คือการศึกษา การศึกษานั้นแบ่งเป็น ๒ ส่วน คือการศึกษาด้านวิชาการ(Academic Learning) ส่วนหนึ่งกับการอบรมบ่มนิสัย (Spiritual Development) ให้เป็นผู้มีจิตใจดีใฝ่จริย มีปกติละลายชั่วกลัวบาปส่วนหนึ่ง การพัฒนาบุคคลจะต้องให้ครบถ้วนทั้งสองส่วน เพื่อให้บุคคลได้มีความรู้ไว้ใช้ประกอบการ และมีความดี ไว้เกื้อหนุนการประพฤติปฏิบัติทุกอย่างให้เป็นไปในทางที่ถูกที่ควร และอำนวยผลเป็นประโยชน์ที่พึงประสงค์ การพัฒนาบุคคลากรโดยการฝึกอบรมเป็นวิธีการที่หน่วยงานต่าง ๆ นำไปใช้กันอย่างแพร่หลายเพื่อช่วยฟื้นฟูประสิทธิภาพในการทำงานของบุคคลทั้งในปัจจุบันและอนาคต^{๘๐}

นงลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตั้งจิตราเจริญกุล กล่าวว่า สภาพปัญหาของคนไทยรุ่นปัจจุบัน มีความจำเป็นจะต้องพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๑๔ ตัวบ่งชี้ คือ ความเป็นอิสระ

^{๗๘} พระมหาพรตคุณ คุณทสสี (โพนทองกรณ), “การศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนในอรรถกถาธรรมบทกับกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ”, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), บทคัดย่อ.

^{๗๙} พระราชนิพนธ์ วิจารณ์ (ไชยเจริญ), “ การศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักพุทธธรรมกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพระพุทธศาสนา”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๘๕.

^{๘๐} พิสุทธิ อุดชาชน, “การพัฒนาบุคลากรงานการเงินและบัญชีในมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, *การศึกษาค้นคว้าอิสระ ปรัชญาการศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๖๐.

มุ่งผลสัมฤทธิ์ มีวินัย อดทน กตัญญูกตเวที ฉันทะ ขยันหมั่นเพียร ประหยัด ซื่อสัตย์ สติ รับผิดชอบ ยุติธรรม สามัคคี และเป็นกัลยาณมิตร กลุ่มคนที่มีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เรียงตามลำดับความสำคัญสูงสุดลงไป คือ กลุ่มพระสงฆ์ นักบวช กลุ่มทหาร ตำรวจ กลุ่มแพทย์ เภสัชกร พยาบาล กลุ่มทนายความ อัยการ ผู้พิพากษา กลุ่มนักบัญชี ครูและกลุ่มวิศวกร ตามลำดับ ส่วนกลุ่มที่มีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมค่อนข้างต่ำและถือว่าเป็นกลุ่มเสี่ยงคือ นักเรียน นักศึกษา กรรมการ ลูกจ้าง เกษตรกรและคนว่างงาน^{๘๑}

วิชญาภา เมธีวรฉัตร ได้กล่าวว่า แนวทางการประยุกต์ใช้การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ต้องยึดหลักอิทธิบาท ๔ ในการปฏิบัติหน้าที่ ซึ่งจะส่งผลให้ผู้ที่มีความรัก ความพอใจในงาน ปฏิบัติงานด้วยความพากเพียรบากบั่น ด้วยความเอาใจใส่ในงานอยู่เสมอ ผลก็คือ การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น ขึ้นอยู่กับผู้บริหารและตัวบุคลากรเป็นแรงขับเคลื่อนที่สำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จได้ในอนาคต^{๘๒}

สุนทรียา สุนทรวิภาค ได้กล่าวไว้ในการศึกษาความสำคัญของการบวชในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทยในปัจจุบัน : ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี ความว่า ผู้ที่บวชหรืออุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนานั้น ถือว่าเป็นผู้ที่สละจากความสุขทางโลกทั้งปวงตามแบบของฆราวาสอย่างสิ้นเชิงแล้วและเป็นผู้ที่ได้ศึกษาพระธรรมวินัยตามคำสั่งสอนของพระพุทธองค์เป็นอย่างดีจนสามารถนำหลักธรรมต่างๆไปปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับการดำเนินชีวิต ทั้งในขณะที่ยังเป็นพระภิกษุอยู่และในขณะกลับออกไปครองเรือนแล้วด้วย ดังนั้นจึงได้มีพุทธบัญญัติระบุดุคสมบัติของผู้ที่จะบวชเป็นพระภิกษุไว้หลายประการ เพื่อเป็นหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคคลเข้ามาปฏิบัติศาสนกิจและเพื่อให้การปฏิบัติกิจของพระภิกษุเป็นไปอย่างสมบูรณ์ คือ ๑) บุคคลที่จะเข้ามาบวชเป็นพระภิกษุจะต้องเป็นมนุษย์เพศชายเท่านั้น ๒) บุคคลที่จะบวชเป็นภิกษุต้องอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ๓) บุคคลที่จะบวชเป็นพระภิกษุจะต้องไม่เป็นอาภัพบุคคล เช่น ไม่เป็นบัณฑิตเกะกัก ไม่เป็นอุกโตพญฺญชนก หมายถึงมี ๒ เพศ ต้องไม่เป็นคนที่ทำผิดต่อพระศาสนา ต้องไม่เป็นคนที่ประทุษร้ายต่อมารดาและบิดาของตน ๔) บุคคลที่จะบวชเป็นพระภิกษุต้องไม่เป็นโรคติดต่อที่รักษาไม่หาย ๕) บุคคลที่จะบวชเป็นพระภิกษุต้องได้รับอนุญาตจากการดาบิดาของตนเสียก่อน ๖) บุคคลที่จะบวชต้องไม่เป็นบุคคลที่ถูกอาญาหลวง ๗) บุคคลที่จะบวชต้องไม่เป็นบุคคลที่

^{๘๑} นงลักษณ์ วิรัชชัย และรุ่งนภา ตั้งจิตราเจริญกุล, งานวิจัย การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : หจก.ครีเอทีฟไทน์, ๒๕๕๔), หน้า ๓๐.

^{๘๒} วิชญาภา เมธีวรฉัตร, “การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักอิทธิบาท ๔ : กรณีศึกษา โรงเรียนศรีวังคีวิทยา จังหวัดนครสวรรค์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔), บทคัดย่อ.

ประทุษร้ายต่อความสงบสุขของประชาชน ๘) บุคคลที่จะบวชเป็นพระภิกษุจะต้องมีบริวารเป็นของตนเอง^{๘๓}

อธิเทพ ผาทา ได้กล่าวไว้ใน การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาใน พระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอิทธิพลสมณะ ๗ และ กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคม ในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ความว่า จุดมุ่งหมายของการใช้นัยโดยสรุปก็คือ เพื่อป้องกันไม่ให้เป็นคนโหดเหี้ยม เพื่อป้องกันความลงโลกเลี้ยวซีก เพื่อป้องกันความดูร้าย หรือเพื่อป้องกันความประพฤติเลวทรามเป็นต้น และในการบัญญัติพระวินัยนั้น ทรงเล็งเห็นประโยชน์ที่จะเกิดกับปัจเจกชนและสังคมอยู่ ๓ ระดับ คือ ๑) มุ่งประโยชน์แก่สังคม (สังฆะ) ๒) มุ่งประโยชน์แก่บุคคล ๓) มุ่งประโยชน์แก่พระสัทธรรมอันเป็นกฎเกณฑ์ของธรรมชาติของโลกและชีวิต^{๘๔}

๑.๖.๓ บทความ

พระครูวรกิตติโสภณ ได้แสดงไว้ในสารสงฆ์ไทย ความว่า ระบบการศึกษาพระปริยัติธรรม ได้เริ่มมาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๕๕ โดยพระเมตตาท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรม พระยาวชิรญาณวโรรส ผู้ทรงวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลจัดการศึกษาเพื่อสงฆ์ไทย พระองค์ผู้ทรง ประสิทธิประสาทวิชาการทางพระพุทธศาสนาและการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยได้ทรงออกประกาศ ศาสนาพระปริยัติธรรมแผนกธรรม สำหรับพระภิกษุสามเณรอย่างเป็นทางการและได้ทรงมีพระบัญชา ให้มีการจัดสอบธรรมสนามหลวง^{๘๕}

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (แม่กองบาลีสนามหลวง) โอวาทแม่กองบาลีสนามหลวง ในการเปิดสอบประโยคบาลีสนามหลวง พ.ศ. ๒๔๕๖ ความว่า การสอบบาลีสนามหลวงประจำปีถือเป็นภาระธุระอันสำคัญประการหนึ่งที่เจ้าคณะพระสังฆาธิการทุกรูปจำต้องให้ความสำคัญและเป็นหน้าที่ที่จะต้องดำเนินการให้เป็นไปประหนึ่งผ้ากฐินที่ทุกรูปผู้จำพรรษาอยู่ในวัดนั้นจำต้องมีส่วนร่วมใน

^{๘๓} สุนทรียา สุนทรวภาค, “การศึกษาความสำคัญของการบวชในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทย ในปัจจุบัน: ศึกษาเฉพาะกรณีในกรุงเทพมหานครและจังหวัดสุพรรณบุรี”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๓๓-๕๓.

^{๘๔} อธิเทพ ผาทา, “การศึกษารูปแบบและกระบวนการแก้ปัญหาในพระพุทธศาสนาเถรวาท : ศึกษาเฉพาะกรณีอิทธิพลสมณะ ๗ และ กฎนิคหกรรมของมหาเถรสมาคมในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๒.

^{๘๕} พระครูวรกิตติโสภณ, “สารสงฆ์ไทย”, **นิตยสารเพื่อพระพุทธศาสนาแห่งชาติ**, ปีที่ ๔, ฉบับที่ ๔๕, (พฤษภาคม ๒๕๕๖), : ๔.

การถือฤกษ์ให้สำเร็จประโยชน์เป็นผ้าผืนใดผืนหนึ่งภายในวันนั้น ทั้งนี้เพราะการศึกษา พระปริยัติธรรมเป็นหน้าที่ของทุกรูปจำเป็นต้องชวนช่วยให้สำเร็จประโยชน์ทางการศึกษาทั้งในฐานะผู้ศึกษาทำความเข้าใจด้วยตนเอง ทั้งในฐานะผู้ให้การศึกษาคือความเป็นครูอาจารย์ผู้ให้วิทยากร ทั้งในฐานะผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้การศึกษาดำรงคงอยู่คู่สถาบันสงฆ์ตลอดไป ทั้งนี้ เพราะพระปริยัติธรรมเป็นรากเหง้าของพระศาสนา ตัวแท้ของพระศาสนาอยู่ที่คำสอนและคำสอนคงอยู่ในรูปของบาลี ถ้าพระภิกษุสามเณรไม่รู้บาลีจะมีโอกาสรู้คำสอนได้อย่างไร ดังนั้น จึงได้กล่าวว่า บาลี เป็นประหนึ่งกุญแจไขตู้พระไตรปิฎก การเรียนบาลี จึงเป็นอุปการะอย่างสำคัญต่อการทำความเข้าใจพระพุทธรูป และภาษาที่พระพุทธรูปทรงคัดเลือกเพื่อห่อหุ้มรักษาพระพุทธรูปนี้คือบาลี ถือได้ว่าบาลี เป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ ผู้มีบุญเท่านั้นจึงจักได้มีโอกาสศึกษาภาษาบาลี ดังนั้น เมื่อได้ชื่อว่าเป็นผู้มีบุญแล้วจงรักษาบุญนั้นให้ดีด้วยการใช้ภาษาให้ถูกต้องรัดกุม ทำความเข้าใจเนื้อหาสาระทั้งอรรถและพยัญชนะแห่งพระพุทธรูปให้ดี อย่าให้ผิดเพี้ยนจนกลายเป็นสัทธรรมปฏิรูป แล้วนำหลักธรรมคำสอนนั้นมาใช้ประโยชน์เพื่อเป็นหลักปฏิบัติแห่งตนและนำไปเทศนาสั่งสอนแก่ผู้อื่น ทำได้ดังนี้ถือว่าธำรงพระศาสนา สมฐานะแห่งความเป็นศาสนทายาท ถ้าผู้เป็นศาสนทายาทแห่งพระพุทธศาสนาไม่นำหลักธรรมคำสอนของพระพุทธรูปไปเผยแผ่จะเป็นเพราะเหตุผลไม่รู้ธรรมไม่รู้ธรรมอันเนื่อง มาแต่ไม่รู้ภาษาที่ดี หรือเกิดจากการใส่ใจในหลักธรรมคำสอนทั้งที่รู้ภาษาก็ดี หรือขาดการเอาใจใส่ โดยประการทั้งปวง เป็นบ่อเกิดแห่งการเสื่อมสูญแห่งพระสัทธรรมทั้งนั้น ถ้าพระภิกษุสามเณรซึ่งเป็นทายาทแห่งพระศาสนาโดยตรง ไม่สนใจหรือไม่สามารถในการเผยแผ่หลักธรรมคำสอนแล้วคนอื่นใครเล่าจะทำหน้าที่นี้ได้พระสัทธรรมคงเสื่อมสูญไปโดยปริยาย และเมื่อพระสัทธรรมเสื่อมสูญพระศาสนาจะดำรงคงอยู่ได้อย่างไร ด้วยเหตุดังนี้ การศึกษาบาลีจึงเป็นปัจจัยเบื้องต้นและเป็นปัจจัยอันสำคัญในการธำรงรักษาพระศาสนา การเล่าเรียนศึกษาพระปริยัติธรรมจึงเป็นความสำคัญในลำดับต้นๆ ของการธำรงศาสนา

ดังนั้น โบราณกชนจึงให้ความสำคัญต่อการศึกษาพระปริยัติธรรมนี้เป็นอย่างยิ่ง จะเห็นได้จากความอุปถัมภ์ค้ำชูที่พระมหากษัตริย์องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐแต่ละพระองค์ทรงถวายเป็นลำดับมา ตลอดถึงอาณาประชาราษฎร์ในแต่ละยุคแต่ละสมัยได้อุปถัมภกียกย่องพระศาสนาตลอดกาลเป็นลำดับมา เมื่อโอกาสมาถึงเช่นนี้จึงใช้โอกาสนั้นเป็นประโยชน์อย่างสูงสุดในการศึกษาเล่าเรียน เพราะได้เรียนในวัยเรียนดีกว่าต้องเรียนในวัยทำงาน แต่ทุกประการย่อมดีกว่าผู้ไม่มีโอกาสได้เรียนเลย^{๔๖}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวไว้ในบทความ ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่(๖) ว่าหลักการทางจริยธรรมนี้ สรุปลงเป็นหลักเกณฑ์สำหรับใช้เป็นแนวทางและมาตรฐานวัดการตัดสินใจ โดยพิจารณาองค์ประกอบใหญ่ ๒ ประการในการในการปฏิบัติเห็นว่า

^{๔๖} สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามกุฎราชกุมาร, โอวาทแม่กองบาลีสนามหลวงพ.ศ. ๒๕๕๖. (เอกสารสำเนา)

อย่างไร คือ ในด้านจิตใจ หมายถึงทำการนั้นด้วยความตั้งใจดี มีแรงจูงใจดี ปราศจากอคติ มีเมตตาเป็นต้น ด้านปัญญา หมายถึง ทำการนั้นโดยการแสวงหาความรู้ด้วยการค้นคว้าสอบถามพินิจพิจารณาใช้ปัญญาอย่างดีที่สุด และในด้านการก้าวต่อของสิกขา หมายถึง การเปิดช่องทางที่จะพัฒนาต่อไป ไม่มองการทำที่ด้อยที่สุดในกรณีนั้นครั้งนั้นว่าเป็นการก้าวมาได้ด้อยที่สุดเพียงเท่านี้ ซึ่งจะพื้นฐานให้เราก้าวต่อไปเพื่อในครั้งแรกเราจะตัดสินใจและทำได้ดียิ่งกว่านี้^{๘๗}

รศ.ดร.ภัทรพร สิริกาญจน กล่าวไว้ในบทความ ปัญญา : สารัตถะแห่งการมีชีวิตแบบพุทธ ว่าการพัฒนาศีล สมาธิและปัญญา เป็นอีกหนทางหนึ่งที่จะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่แท้จริงได้ การพัฒนาศีลและสมาธินำไปสู่การพัฒนาปัญญา ปัญญาเป็นแสงสว่างนำทางให้มนุษย์เข้าถึงแก่นคำสอนของพระพุทธเจ้า ปัญญาเป็นฐานรองรับศีลโดยใช้ปัญญาในการละชั่ว ทำดี และทำจิตใจให้ ผ่องใส ปัญญาเป็นสมรรถภาพสำคัญที่แนบเนื่องในจิตมนุษย์มาตั้งแต่เกิด เราจำเป็นต้องพัฒนาปัญญาเพื่อเข้าถึงความจริงของธรรมชาติ ซึ่งมีธรรมชาติของตัวเราเองเดียวกับท่านพุทธทาสโดยถือว่าปัญญาคือเครื่องมือที่ดีที่สุดของชีวิตมนุษย์ ท่านสนับสนุนให้ทุกคนพัฒนาปัญญาโดยอ้างอิงถึงพระพุทธเจ้าว่าทรงเป็นแบบอย่างของมนุษย์ผู้สามารถพัฒนาปัญญาได้อย่างสูงสุดจนปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากเครื่องร้อยรัดทั้งปวงได้^{๘๘}

รัตนะ ปัญญาภา กล่าวไว้ในบทความ แนวคิดเรื่องศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท : หลักพุทธปัญญาเพื่อสันติภาพแห่งสังคมมนุษย์ นำเสนอว่าแนวคิดใหม่ว่ามนุษย์มีศักดิ์ศรีแห่งตน ๓ ประการ คือ ๑) เชื้อมั่นในอำนาจตนที่จะสามารถชมหรือไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจกิเลสตัณหา และไม่ยอมแพ้ต่อกิเลสภายในตน โดยเฉพาะ อกุศลมูล ๓ ได้แก่ โลภะ โทสะ โมหะ(ความโลภ ความโกรธ และความหลง) ใช้หลักการ อดตา หเว ชิต์ เสียโย เป็นแนวคิดในการดำเนินชีวิตและปะทะสังสรรค์กับสิ่งเร้าที่มากระทบจิต ๒) พยายามสร้างศักดิ์ศรีใหม่แห่งตน ด้วยการฝึกอบรมตนทั้งด้วยกาย จิตและปัญญา(ศีล สมาธิและปัญญา) ให้กลายเป็นคนมีคุณภาพและศักยภาพ ๓) พึงความเพียรแห่งตนเป็นที่ตั้งด้านกายและจิต ไม่ยึดติดต่อการวิงวอนขอที่มลายจากเทพที่มองไม่เห็น และเปลี่ยนความคิดใหม่ว่าศักดิ์ศรีแห่งมนุษย์สูงกว่าเทพทั้งปวง

ตามหลักดังกล่าว ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์จึงไม่ได้อยู่ที่ชาติ ตระกูล ความร่ำรวย เกียรติยศ แต่อยู่ที่ใจที่กล้าหาญกล้าฝืนกิเลส ฝึกอบรมตนให้อาชนะกิเลสใฝ่ต่ำ สร้างศักยภาพในตน

^{๘๗} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), “ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่(๖)”, หนังสือพิมพ์ข่าวสด, (๒ เมษายน ๒๕๕๕) : ๓๑.

^{๘๘} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ, รวมบทความประชุมวิชาการทางพระพุทธศาสนานานาชาติครั้งที่ ๘ เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญโลก, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท ๒๑ เซ็นจูรี จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๕๗๙.

และพัฒนาตนให้ดีที่สุดไม่เบียดเบียนใคร การทำความเข้าใจเกี่ยวกับศักดิ์ศรีอย่างถูกต้องจะนำไปสู่การลดความยึดถือตัวตนทั้งแบบอหังการและมมังการ มองมนุษย์ทุกคนอย่างมีคุณค่าเท่าเทียมกัน^{๘๙}

สรุปว่า โดยเนื้อหาที่กล่าวมาทั้งหมด ผู้วิจัยได้ประมวลให้เห็นถึงเอกสารและรายงานการวิจัยที่ได้กล่าวถึงการพัฒนามนุษย์ ซึ่งหมายถึงการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา ให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในการเผยแผ่เหมือนดังที่พระพุทธองค์สามารถโน้มน้าวให้คนในลัทธิต่างๆ หันมาสมัครใจเป็นพุทธมามกะ ด้วยเห็นว่ามนุษย์ทุกคนสามารถพัฒนาได้ การที่จะพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์นั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของหลักไตรสิกขา การภาวนา และการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ คือ การพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม จึงต้องฝึกฝนอบรมสั่งสอนให้ศาสนทายาทเป็นผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยวิชาและจรณะ หรือเน้นให้เป็นผู้มีความรู้ดีและมีความประพฤติดี คือ เป็นทั้งคนดีและคนเก่ง การศึกษาตามนัยของพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเริ่มต้นจากการพัฒนาตนเองแล้วจึงพัฒนาสังคม ให้สอดคล้องกับพระดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เน้นความสำคัญของการพัฒนาอยู่ ๔ ด้าน คือ ด้านพุทธศึกษา ด้านจริยศึกษา ด้านหัตถศึกษา และด้านพลศึกษา ตลอดจนแนวทางการพัฒนามนุษย์แบบ องค์รวมขององค์การอนามัยโลก (WHO) คือการพัฒนากาย จิต สังคมและจิตวิญญาณ (ปัญญา) โดยมีองค์ประกอบภายนอก คือ กัลยาณมิตรและองค์ประกอบภายในคือ โยนิโสมนสิการ พร้อมทั้งต้องมีการศึกษาที่หลากหลายทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไป มุ่งส่งเสริมการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ในระดับอุดมศึกษาที่มีมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่งคอยรับช่วงต่อในระดับปริญญาตรี ปริญญาโทและปริญญาเอก มีสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติอำนวยความสะดวกสนองงานการศึกษาสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เพื่อพัฒนาไปสู่ศาสนทายาทที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และมหาเถรสมาคม

๑.๗ วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้จะศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการ ดังนี้

๑. รวบรวมข้อมูล

๑.๑ รวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากงานเอกสาร (Documentary survey) โดยรวบรวมข้อมูลเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แยกออกเป็น ๒ กลุ่ม คือ

^{๘๙} มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พุทธธรรมกับการพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจ, รวมบทความประชุมวิชาการทางพระพุทธศาสนานานาชาติครั้งที่ ๘ เนื่องในวันวิสาขบูชา วันสำคัญโลก, หน้า ๖๑๖.

๑) เอกสารชั้นปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎกฝ่ายเถรวาท ฉบับภาษาไทย โดยใช้พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นหลัก ซึ่งข้อมูลในพระไตรปิฎกจะจำกัดกรอบการศึกษาให้อยู่ในพระวินัยปิฎกและพระสุตตันตปิฎก เล่มที่ ๑ – ๓๔

๒) เอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ซึ่งเป็นตำรา เอกสารที่เป็นงานเขียน หนังสือวิชาการจากนักปราชญ์ และงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นเอกสารรอง

๑.๒ รวบรวมข้อมูลภาคสนามจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยการดำเนินการดังนี้

๑) สัมภาษณ์ โดยใช้ข้อคำถามในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการศึกษารูปแบบการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา โดยผู้ให้สัมภาษณ์มี ๒ กลุ่ม คือ (๑) กลุ่มพระสงฆ์ในระดับเจ้าคณะผู้ปกครอง ๑๐ รูป คือ พระพรหมโมลี พระพรหมทิลก พระธรรมเสนานูวัตร พระธรรมคุณาภรณ์ พระราชวรมนี พระราชปริยัติโมลี พระอมรเมธี พระมหาวิจารณ์ มหาปัญญา พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ พระมหาอุทัยน จิรวทฒโน พระครูสุธีกิตติวรญาณ (๒) กลุ่มข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ปกครอง ประชาชนและสามเณร จำนวน ๑๐ ท่าน คือ ดร.อำนาจ บัวศิริ นายพนม ศรศิลป์ นายบุญเลิศ โสภานายประสงค์ จักรคำ นายบุญเรือง แดงก่อ นายแก้ว ชิตตะขบ ดร.ปภัสนสร กิมสุวรรณวงศ์ นายพลเผ่า เพ็งวิภาศ ดร.รุ่งเรือง ลิ้มชูปฏิภาณ ดร.ภพธร แก้วขัน ดร.สุวิบูลย์ จำรูญศิริ นายวิรัช เหลาสะอาด นายเดช ปัตังเวสา สณ.เอกภพ ภูสีเงิน สณ.ฉัตรชัย แสนศรีเมือง สณ.ศุภชัย บางชัยภูมิ สณ.จิรววัฒน์ ม่องใต้

๒) กลุ่มเป้าหมายที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ ทั้ง ๒ กลุ่ม มีที่อยู่ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค กลุ่มละ ๑๐ รูป/คน รวม ๒๐ รูป/คน

๒. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์ที่มีประเด็นเกี่ยวกับ

๒.๑ ความสำคัญของพระพุทธศาสนาต่อการดำรงชีวิต

๒.๒ แนวทางการเชิญชวนเยาวชนชายเข้ามาบวชเป็นสามเณร

๒.๓ ทศนคติและความคิดเห็นของเยาวชนชายต่อการบวชเณร

๒.๔ ทศนคติและความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการให้บุตรหลานเข้ามาบวชเณร

๒.๕ ความภาคภูมิใจต่อการได้เป็นศาสนทายาทและการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา

๒.๖ ประโยชน์ที่ได้รับทั้งขณะครองเพศบรรพชิตและหลังจากการได้ลาสิกขาบท

๓. ขั้นตอนวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ จัดระบบข้อมูลต่างๆ ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์

๓.๒ วิเคราะห์ ดีความ ตามบริบทต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ด้วยวิธีอุปนัย (Inductive) คือ การหาเหตุผลโดยอาศัยข้อเท็จจริง หรือ ข้อมูลต่างๆ

๓.๓ สรุป วิเคราะห์ผลการศึกษา นำเสนอเป็นรายงานการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

๔. กรอบแนวคิด ทฤษฎี หลักการ และเนื้อหาที่เกี่ยวข้องที่นำมาใช้ในการศึกษา (Research Process)

การศึกษารูปแบบการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาในครั้งนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิด หลักการทางพระพุทธศาสนา ดังนี้

ขั้นที่ ๑ สภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

ก. ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาสภาพการพัฒนาศาสนทายาทในปัจจุบัน ด้วยวิธีการวิเคราะห์ SWOT หาจุดอ่อน จุดแข็ง ปัญหา อุปสรรค โอกาส จะได้แก้ไขจุดอ่อนและปัญหารักษาจุดแข็งและเอาโอกาสมาพัฒนา

ข. ผลที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นที่ ๑

ทำให้ทราบสภาพการจัดการศึกษาของคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ทั้งการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกธรรม แผนกบาลี แผนกสามัญศึกษา และความต้องการของสังคม

ขั้นที่ ๒ ศึกษาคุณลักษณะของศาสนทายาทที่พึงประสงค์

๒.๑ ผู้วิจัยจะทำการศึกษาเป้าหมายการศึกษาขั้นพื้นฐานในการสร้างเยาวชน โดยการศึกษาเอกสารแผนการศึกษาแห่งชาติ

๒.๒ ศึกษานโยบายคณะสงฆ์เกี่ยวกับการสร้างศาสนทายาท โดยการศึกษาเอกสารและการสัมภาษณ์กรรมการมหาเถรสมาคม

๒.๓ ความต้องการของเจ้าอาวาส / เจ้าสำนักเรียนทั้ง ๓ แผนก เกี่ยวกับการสร้างศาสนทายาท โดยการศึกษาสัมภาษณ์

๒.๔ ความคิดเห็นของประชาชนต่อการสร้างศาสนทายาท โดยการศึกษาสัมภาษณ์ / สอบถามข้าราชการ ประชาชน และเยาวชน

ก. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๒

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์คุณลักษณะของศาสนทายาทที่พึงประสงค์ จากเป้าหมายแผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายคณะสงฆ์เกี่ยวกับการสร้างศาสนทายาท การสัมภาษณ์เจ้าคณะผู้ปกครอง เจ้าสำนักเรียนทั้ง ๓ แผนก ข้าราชการ ผู้นำท้องถิ่น ผู้ปกครอง ประชาชน และสามเณร

ข. ผลจากการศึกษาขั้นที่ ๒

ทำให้ทราบแนวความคิดด้านนโยบายของรัฐบาลและมหาเถรสมาคม ตลอดจนแนวคิดของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ผู้ปกครอง ประชาชน ว่ามีความต้องการหรือมีความพึงพอใจต่อศาสนทายาทอย่างไร

ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

๓.๑ ผู้วิจัยจะศึกษาแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ ด้วยการวิเคราะห์ทฤษฎีการจัดการศึกษา บูรณาการกับการศึกษาแนวพุทธตามหลักการของพระพุทธเจ้า คือ ๑) ได้ศึกษาค้นถุระ ๒) ได้ปฏิบัติสมถวิปัสสนากัมมัฏฐาน ๓) ได้บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์ต่อพัฒนาชีวิตและสังคม หรือ เรียกว่า สังคหัตถุระ สนองนโยบายความต้องการของมหาเถรสมาคม ร่วมกับ ศาสตรจารย์ใหม่ และในทางสาธารณสุขโดยองค์การอนามัยโลก (WHO) ที่กล่าวถึงกาย จิต สังคมและ ปัญญา

๓.๒ ศึกษาจากพระไตรปิฎก อรรถกถา เอกสาร งานวิจัย บทความ และแนวคิดทฤษฎีของนักปราชญ์ทางการศึกษา ทางพระพุทธศาสนา

ก. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๓

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์แนวคิด หลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศาสนทายาท วิเคราะห์ตีความและอธิบายขยายความข้อมูลจากเอกสารต่างๆที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติมหรือขยายความเพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ข. ผลที่ได้รับจากการศึกษาในขั้นที่ ๓

ผลที่ได้รับจากการศึกษา จะทำให้ทราบกรอบแนวคิดและหลักการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาศาสนทายาททั้งจากเอกสารและจากการสัมภาษณ์เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาต่อไป

ขั้นที่ ๔ ออกแบบระบบการศึกษาสำหรับการพัฒนาศาสนทายาทให้มีคุณลักษณะตามต้องการ

ผู้วิจัยจะศึกษาและออกแบบระบบการจัดการศึกษาของสำนักเรียนแผนกธรรม แผนกบาลี และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น ให้ศาสนทายาทมีคุณลักษณะตามที่กำหนดไว้ในพระพุทธศาสนา ในด้านนโยบาย การมุ่งใจ กระบวนการเรียนการสอน การจัดหลักสูตรการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงและศิลาจารย์วัด แล้วสรุปสาระเป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ค้นพบเพื่อที่จะเป็นระบบในการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

ขั้นที่ ๕ สรุประบบการสร้างศาสนทายาทที่พึงประสงค์

จากการวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นในระบบการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแต่ละแผนก ผู้วิจัยจะได้สรุปแนวคิดในการจัดการศึกษาที่เห็นว่าควรจะมีการพัฒนาปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอันจะนำมาสู่การพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนาต่อไป

ขั้นที่ ๒ การรับรองแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

การรับรองคุณวุฒิขึ้นโดยการนัดสนทนาผู้ทรงคุณวุฒิทั้งพระสงฆ์และฆราวาสในสาขา ที่เกี่ยวข้อง ประมาณ ๒๐ ท่าน มาช่วยกันวิพากษ์แนวทางที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น เสร็จแล้วก็ปรับแก้ตามที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้นำเสนอ

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

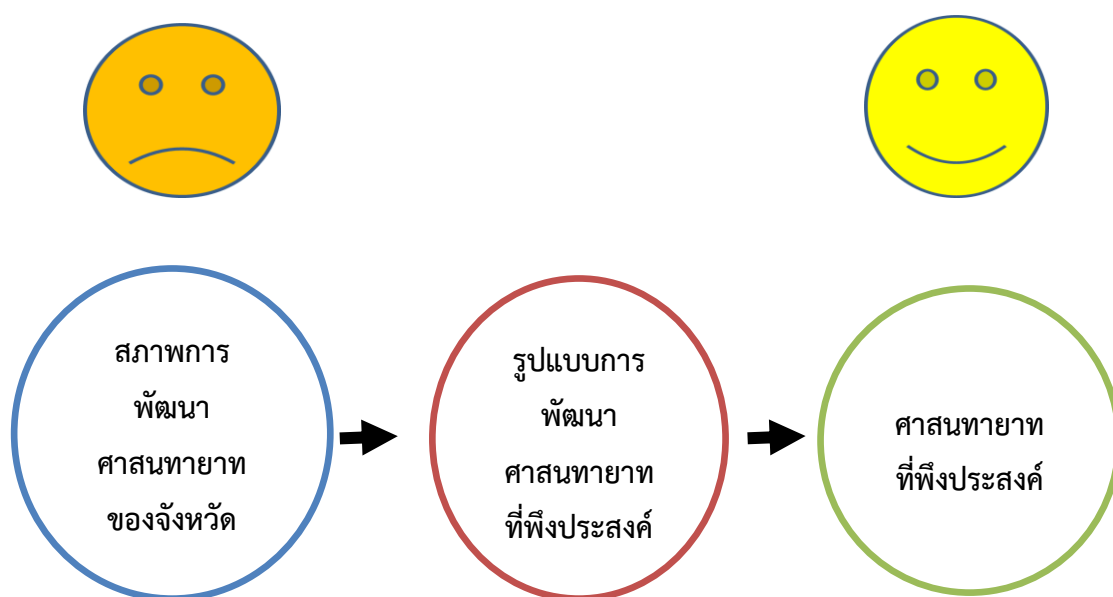
๑.๘.๑ ได้สภาพการพัฒนาศาสนทายาทของเขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดขอนแก่น

๑.๘.๒ ได้แนวคิด หลักการในการพัฒนาศาสนทายาทในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๓ ได้แนวทางการพัฒนาศาสนทายาทที่พึงประสงค์ในพระพุทธศาสนา

๑.๙ กรอบแนวคิดการวิจัย

แผนภาพที่ ๑ กรอบการวิจัย

๑.๑๐ กรอบแนวทางในการดำเนินการวิจัย

แผนภาพที่ ๑ แนวทางการดำเนินการ (RESEARCH PROCESS)

